

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2018-2021

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Karolína Hejduková

**Vývoj strategického myšlení a jeho reflexe ve strategiích
v hlavních strategických dokumentech USA a RF po roce
2010**

Praha 2021

Vedoucí bakalářské práce: doc. Ing. Pavel Gavlas, CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL TIME STUDIES

2018-2021

BACHELOR THESIS

Karolína Hejduková

**Progression of strategic thinking and its reflection in
strategies in the main strategic documents
of the USA and the RF after 2010**

Praha 2021

The Bachelor Thesis Work Supervisor: doc. Ing. Pavel Gavlas, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 22. 2. 2021

Karolína Hejduková

Poděkování

Děkuji panu doc. Ing. Pavlu Gavlasovi, CSc. za cenné rady, věcné připomínky, trpělivost a ochotu při konzultacích a vypracování bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na vývoj strategického myšlení po roce 2010 s ohledem na předchozí klíčové události. Zároveň je popsán odraz tohoto strategického myšlení ve vybraných strategických dokumentech Spojených států amerických a Ruské federace.

Klíčová slova

doktrína, Ruská federace, Spojené státy americké, strategické myšlení, strategie

Annotation

The bachelor thesis is focused on the progression of strategic thinking after 2010, considering previous crucial events. There is also described the reflection of this strategic thinking in selected strategic documents of the United States of America and the Russian federation.

Keywords

doctrine, the Russian federation, strategic thinking, strategy, the United States of America

OBSAH

ÚVOD	8
1 VYBRANÍ AKTÉŘI NA POLI MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ.....	9
2 KLÍČOVÉ UDÁLOSTI MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE.....	17
2.1 UDÁLOSTI DO ROKU 2010	17
2.1.1 Období 1945-1989	17
2.1.2 Období 1989-1999	22
2.1.3 Období 2000-2009	22
2.2 UDÁLOSTI PO ROCE 2010.....	25
2.2.1 Arabské jaro 2011	25
2.2.2 Euromajdan 2013, Secese Krymu 2014.....	27
2.2.3 Další významné události 21. století	30
3 ANALÝZA STRATEGICKÝCH DOKUMENTŮ USA A RF	34
3.1 OBDOBÍ 1990-2009.....	35
3.1.1 Dokumenty Ruské federace	35
3.1.2 Dokumenty Spojených států amerických.....	38
3.2 OBDOBÍ 2010-2020.....	42
3.2.1 Dokumenty Ruské federace	42
3.2.2 Dokumenty Spojených států amerických.....	48
3.3 ZÁVĚRY ANALÝZY	55
ZÁVĚR	60
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	61
SEZNAM ZKRATEK	69
SEZNAM OBRÁZKŮ	71

ÚVOD

V této bakalářské práci jsou zmapovány hlavní vývojové tendence strategického myšlení s ohledem na klíčové historické události a zároveň je popsán i jejich odraz ve strategických dokumentech Spojených států amerických a Ruské federace.

V první části jsou uvedeny důležité historické momenty, jež ovlivnily vývoj mezinárodní politické situace a chování jednotlivých aktérů. Aby však mohl být podrobněji popsán vývoj strategického myšlení po roce 2010, je nutné se neorientovat pouze na události po tomto roce, nýbrž ohlédnout se zpět do minulosti. Právě historie je vodítkem k pochopení dnešního vývoje mocenských vztahů. Již od počátku lidstva se odehrávaly důležité momenty, které postupně formovaly jednotlivé národy, státy, regiony a konec konců i celý svět, aby jednou došel do takové podoby, jak je znám dnes. Proto budou brány v potaz události už od konce druhé světové války až po současnost. Hlavní důraz je však kladen na dění po roce 2010, jelikož za posledních 10 let se odehrály události, které měly zásadní vliv na současný vývoj strategického myšlení a za následek mají určující změnu v tomto myšlení.

Ve druhé části jsou s ohledem na předchozí historický přehled analyzovány jednotlivé strategické dokumenty, doktríny a koncepce Spojených států amerických a Ruské federace. Základním pramenem byly oficiální dokumenty a doktríny daných států. Hlavními kritérii, podle kterých autorka této bakalářské práce dané dokumenty hodnotí, jsou především národní zájmy a cíle země, předpokládaný způsob jejich dosažení, skutečná realizace těchto cílů, vnímání hrozeb a postoj k jaderným zbraním.

V poslední části této bakalářské práce se autorka věnuje za pomoci syntézy shrnutí předchozích informací, charakteristice zkoumaného období a závěrům, které ukazují celkový průběh vývoje strategického myšlení u vybraných aktérů.

1 VYBRANÍ AKTÉŘI NA POLI MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

K pochopení historických událostí a porozumění následné tvorby strategií je zapotřebí vzít na vědomí geopolitiku. Veškeré oblasti a pojmy, které jsou do geopolitiky zahrnuty, výrazně ovlivňují dění na této planetě. Velice dobře to vystihl Tim Marshall, významný britský novinář věnující se nejen mezinárodní diplomacii: „*Rozhodování těch, kteří stojí v čele sedmi miliard obyvatel této planety, vždycky bude do jisté míry určováno řekami, horami, pouštěmi, jezery a oceány, jež omezují naše možnosti – jako to činily od úsvitu věků.*“¹ Nejedná se ovšem pouze o přírodní podmínky, ale spadají sem i ekonomické, kulturní a jiné podněty.

Rusko je bezpochyby nejrozlehlejší zemí na světě, rozprostírá se přes dva kontinenty a svou plochou zabírá více než 17 milionů km². Výhodou takto obrovské země je strategická hloubka, jež byla v minulosti už několikrát využita ve prospěch Ruska, ať už při tažení Napoleona Bonaparte v roce 1812 nebo při pokusu Adolfa Hitlera o téměř dvě a půl století později. Na druhou stranu může být tato vzdálenost z jednoho konce země na druhý i dost limitující, a to například v pokusu o zvládnutí udržet moc nad daným územím, a ještě navíc být schopen vládnout na uspokojivé úrovni. Z hlediska přírodního bohatství je na tom Rusko velice dobře, nachází se tu naleziště ropy a zemního plynu, diamantů a zlata, železné rudy, uranu atd. To je ostatně i základní stavební kámen ruské ekonomiky. Důležitým strategickým místem se jeví Sevastopol, jediná cesta do Středomoří a na Blízký východ. Jedná se tedy o významný ruský přístav z obchodního i vojenského hlediska. Sevastopolská základna však v minulosti vytvářela negativní vztahy mezi Ruskou federací a Ukrajinou. V roce 1977 jednání o této problematice vyústily v Dohodu o rozmístění ruské Černomořské flotily v Sevastopolu. Od té doby mělo Rusko tento přístav v pronájmu až do chvíle, kdy došlo v roce 2014 k anexi Krymu Ruskou federací.

Lidský potenciál není nejsilnější stránkou této země, poněvadž je zde nízká porodnost. Ruské obyvatelstvo tedy pomalu, ale jistě vymírá. I přes anexi Krymu, která

¹ MARSHALL, T. *V zajetí geografie*. Praha: Rybka Publishers, 2018, str. 7. ISBN 978-80-87950-49-4

ze statistického hlediska zvedla Rusku počet obyvatel, je trend počtu obyvatel této země stále klesající. Svůj podíl na tom mají samozřejmě i emigranti. Podle údajů ruského statistického úřadu je délka dožití při narození v roce 2018 72,9 let.² To může být ovšem zavádějící údaj, jelikož současné hodnoty nejsou zdaleka tak příznivé, dalo by se říct až tristní. Průměrný dospělý muž se zde v dnešní době dožívá pouze 64 let.³ Cílem Ruska je tedy zvýšit věk dožití, snížit úmrtnost při porodu a dosáhnout tak růstu populace.

Celkově by se však Rusko dalo charakterizovat nestárnoucím výrokiem Winstona Churchilla z roku 1939: „*Je to hádanka v hávu záhady obestřené tajemstvím. Ale možná k ní existuje klíč. Tím klíčem je ruský národní zájem.*“ Národní zájem je v souvislosti s Ruskem vnímán velice obezřetně, neboť Kreml je povinen ochraňovat „etnické Rusy“, ať už budou či nebudou na území Ruské federace. Takový zájem mají konec konců všechny státy, ale zjevná obecnost a nespecifičnost v ruské doktríně je záměrem, Rusové si totiž pod tuto záminku mohou schovat cokoli, co budou potřebovat obhájit – ať už se jedná o Abcházii a Jižní Osetii, Podněsterskou moldavskou republiku nebo anexi Krymu a další.

Spojené státy americké disponují, stejně jako Rusko, strategickou hloubkou. Je to dáno jak rozlohou (USA jsou z hlediska rozlohy třetí největší stát na světě), tak ale navíc i faktem, že jsou z východu obklopeni Atlantským oceánem a ze západní strany Pacifikem. Ve středu USA se rozkládá rozlehlé povodí Mississippi, jež dovoluje Americe naplno využívat lodní dopravu, která stále zůstává nejlevnější variantou oproti pozemní či letecké. Důležitým okamžikem byl odkup původně ruské Aljašky v roce 1867, jenž se zpočátku mohl zdát nelogický nebo zbytečný, avšak v průběhu let se ukázalo, že jde o místo bohaté na naleziště nejen ropy a zemního plynu, ale i například zlata a dalších kovů. Ačkoliv jsou Spojené státy největším producentem zemního plynu, Evropa stále

² FEDERAL STATE STATISTIC SERVICE. *Sustainable development goals in the Russian federation* [online], str. 9. © 30. 1. 2020 [cit. 2020-10-12]. Dostupné z: https://eng.gks.ru/storage/document/document_statistic_collection/2020-01/31/SDG_in_Russia_2019_eng.pdf

³ SOUKUP, O. *Penze se v Rusku nedožije až 40 procent mužů. Země zvedla věk odchodu do důchodu* [online]. © 18. 6. 2018 [cit. 2020-10-12]. Dostupné z: <https://archiv.ihned.cz/c1-66172310-penze-se-v-rusku-nedožije-az-40-procent-muzu-zeme-zvedla-vek-odchodu-do-uchodu>

upřednostňuje ruský plyn před tím americkým, a to nejen díky ceně, ale i dobře vyřešené logistice: plynovody Nord Stream, Jamal a nově i TurkStream. Rusko představuje pro Evropu významného importéra ropy a zemního plynu, jak je vidět na obrázcích č. 1, 2 a 3 a evropské státy jsou tak z tohoto pohledu na Ruské federaci z části závislé. Tato závislost je však oboustranná, jelikož RF těží z příjmů plynoucích z prodeje těchto dvou komodit. Rusko se ovšem čím dál tím více obrací s vývozem uhlí, ropy a zemního plynu i na východ.

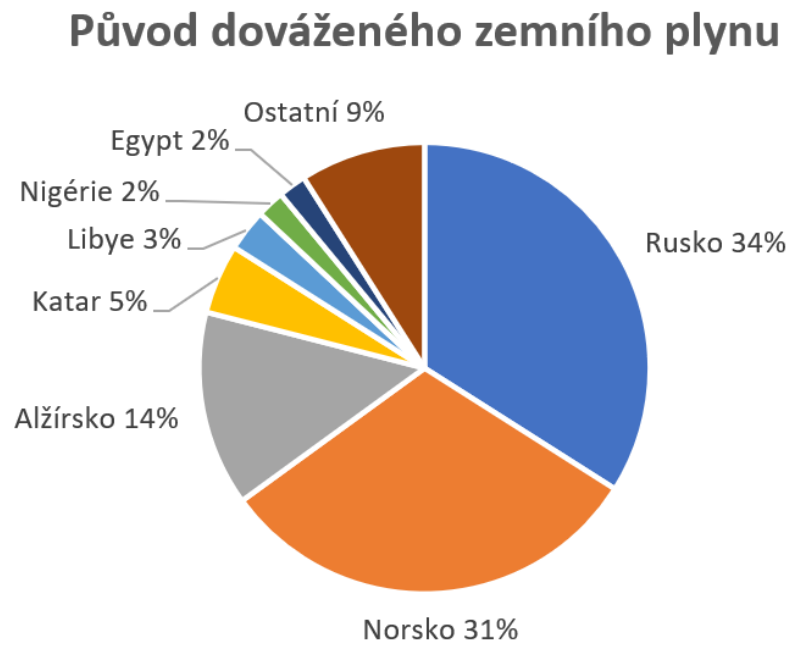
Obrázek 1: Import ropy a zemního plynu do EU

Zdroj⁴

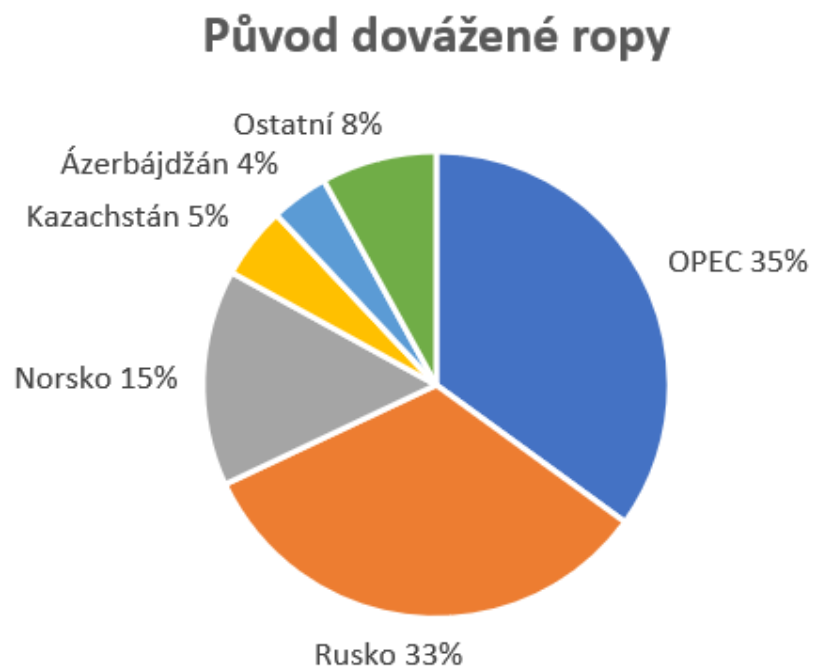
⁴ EUROSOP. *Energetika v EU: několik grafů a čísel [online]*. © 26. 6. 2014 [cit. 2021-02-21]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/46/24305/clanek/energetika-v-eu-nekolik-grafu-a-cisel/?ulozit=1>

Obrázek 2: Původ dováženého zemního plynu do EU

Zdroj⁵

Obrázek 3: Původ dovážené ropy do EU

Zdroj⁶

⁵ Tamtéž.

⁶ Tamtéž.

I když je americká Unie (50 států + federální distrikt a pět teritorií) často přirovnávána k té evropské (EU), z hlediska historie nemají společného vůbec nic. Evropa se formovala v duchu jednotlivých samostatných států s pevnými hranicemi a až poté se objevily sjednocovací tendence, na americkém kontinentu byla Unie tvořena postupně, a především společně, již od počátku.

Další významní hráči na poli mezinárodních vztahů

USA a RF nejsou samozřejmě jedinými velmocemi, které mají vliv na současnou situaci ve světě. Objevují se další aktéři, kteří ovlivňují chování a jednání jak Ruské federace, tak i Spojených států amerických. Zmíněna musí být i **Čína**, která se v posledních letech dostala do popředí, především ekonomicky. Oproti konci minulého století se ekonomický výkon Číny zdesetinásobil. Lidský potenciál je v této zemi rovněž obrovský. Čína však v hegemonistické uspořádání světa nevěří. Ve svých oficiálních dokumentech přímo píše, že *„Čína se nikdy nebude snažit o hegemonii, nikdy se nebude jako hegemon chovat a nikdy se nepokusí o vojenskou expanzi.“*⁷ Z hlediska zahraniční politiky *„Čína naprosto samostatně rozhoduje o svých přístupech k zahraničně-politickým a mezinárodním otázkám, nevstupuje do aliancí nebo strategických vztahů s jakoukoli velmocí nebo skupinou států a oponuje hegemonismu a velmocenským politikám.“*⁸ Pokud se ovšem zaměříme na ozbrojené síly, je Čína stále až na třetím místě, a to po RF a USA. Počet strategických jaderných hlavic je několikanásobně nižší, než je tomu u Spojených států a Ruské federace. ČLR navíc nedisponuje národním protiraketovým obranným systémem.⁹

Možným uvažovaným aktérem by mohla být i organizace **NATO**, avšak v posledních letech se uvnitř této struktury silně projevují právě americké zájmy. A nejsou to jen zájmy, ale je to i fakt, že Spojené státy jsou hlavní a rozhodující složkou v této organizaci. Na summitu v roce 2018 Donald Trump vyslovil požadavek, *„že by*

⁷ MACHÁČEK, O. *Nová čínská Bílá kniha: více transparentnosti nebo více odhodlání?* © 21. 4. 2013 [cit. 2020-11-23]. Dostupné z: <https://ihned.cz/c1-59730610-nova-cinska-bila-kniha-vice-transparentnosti-nebo-vice-odhodlani>

⁸ VELVYSLANECTVÍ ČÍNSKÉ LIDOVÉ REPUBLIKY V ČESKÉ REPUBLICE. *Zahraniční politika* [online]. © 2. 6. 2009 [cit. 2020-10-15]. Dostupné z: www.chinaembassy.cz/cze/zggk/t126983.htm

⁹ AMRÁDNÍ NOVINY. *Čínská strategie obrany proti jadernému útoku* [online]. © 22. 10. 2020 [cit. 2020-10-28]. Dostupné z: <https://www.armadninoviny.cz/strategie-ciny-proti-jadernemu-utokuc2a0.html>

členské země měly zvýšit své výdaje na obranu na čtyři procenta HDP.“¹⁰ To bylo samozřejmě pro členské státy NATO šokující, jelikož většina z nich se nepodílí ani dvěma závaznými procenty, natož pak čtyřmi. Tato myšlenka ohledně zvyšování podílu členských zemí na výdajích na obranu však nezazněla ze strany USA poprvé. Podobné požadavky měl už i George W. Bush a Barack Obama, nebyli ale v této věci tolik konkrétní.¹¹ Z Trumpova vyjádření vyplývá, že výdaje na obranu jsou pro něho jasnou prioritou. Dalším důkazem výrazného amerického vlivu v NATO je bezpochyby rozmístění amerických základen a přítomnost amerických vojáků po celé Evropě. Na jedné straně je to pro spojence určitá záruka pomoci ze strany USA v případě potřeby, na straně druhé je tato skutečnost důležitá ale i pro Ameriku, v jejímž zájmu je celková stabilita a mír v Evropě a díky těmto základnám má větší kontrolu nad konfliktními oblastmi jako jsou například Blízký východ nebo Afrika. Základny NATO se během posledních let rozšířily ještě více na východ směrem k Rusku, což nijak pozitivně nepřispělo k už tak napjatým vztahům Ruska s USA. V roce 2018 byla navíc představena myšlenka o vybudování stálé základny americké armády v Polsku, tzv. Fort Trump.¹² Tento návrh se však nikdy nezrealizoval. Moskva by ale tento krok mohla brát jako provokaci, vztahy by se tak mohly ještě více vyostřit. Co se týče dalších pobaltských zemí, v roce 2018 se zde uskutečnilo jedno z největších aliančních cvičení, kterého se zúčastnilo mimo jiné i americké vojsko. Podle deníku The New York Times „za poslední rok (2018) Spojené státy a jejich spojenci v NATO dokončili rozmístění přibližně 4 500 vojáků ve třech pobaltských státech a Polsku a několika tisících dalších obrněných jednotek převážně ve východní Evropě, aby odradili ruskou agresi.“¹³ Tímto však americké

¹⁰ OFICIÁLNÍ PORTÁL INFORMAČNÍHO CENTRA O NATO. *Donald Trump chce, aby spojenci vydávali na obranu 4 % HDP* [online]. © 12. 7. 2018 [cit. 2020-11-15]. Dostupné z: https://www.natoaktual.cz/v-mediich/donald-trump-chce-aby-spojenci-vydavali-na-obranu-4-hdp.A180712_163017_na_media_m02

¹¹ OFICIÁLNÍ PORTÁL INFORMAČNÍHO CENTRA O NATO. *Obama i Bush vyzývali členské státy NATO ke zvyšování výdajů na obranu* [online]. © 12. 7. 2018 [cit. 2020-11-15]. Dostupné z: https://www.natoaktual.cz/v-mediich/donald-trump-chce-aby-spojenci-vydavali-na-obranu-4-hdp.A180712_163017_na_media_m02#--obama-i-bush-take-vyzyvali-clenske-staty-nato-ke-zvysovani-vydaju-na-obranu

¹² KOTRBATÝ, A. *Evropa podle Trumpa: USA chtějí být silné, ale neprovokovat. Fort Trump je v nedohledu* [online]. © 11. 3. 2019 [cit. 2020-11-15]. Dostupné z: <https://www.info.cz/zpravodajstvi/svet/evropa-podle-trumpa-usa-chteji-byt-silne-ale-neprovokovat-fort-trump-je-v-nedohledu>

¹³ SCHMITT, E. *In Eastern Europe, U.S. Military Girds Against Russian Might and Manipulation* [online]. © 27. 6. 2018 [cit. 2020-11-22]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2018/06/27/us/politics/american-allies-russia-baltics-poland-hybrid-warfare.html>

zapojení nekončí, dále USA navýšily počet svých vojáků na území Norska a došlo ke zintenzivnění tréninkových rotací a cvičení na území východních spojenců NATO. Ruskou odpovědí bylo vlastní cvičení podél západní hranice s Evropou. Z nejnovějších akcí stojí za zmínku cvičení Defender 2020, které se uskutečnilo v první polovině roku 2020 a mělo za cíl vyzkoušet schopnost NATO zrealizovat rozsáhlý přesun přibližně šesti tisíců osob vojenského personálu a 9 000 vozidel a dalšího vybavení přes Atlantik do Evropy.¹⁴ Cvičení se stejným názvem a s účastí asi 30 tisíců osob je plánováno i pro rok 2021 – Defender 2021. Na základě předchozích informací se tedy dá hrozba Severoatlantické aliance pro Rusko považovat za totožnou hrozbu, jakou jsou pro Ruskou federaci Spojené státy americké.

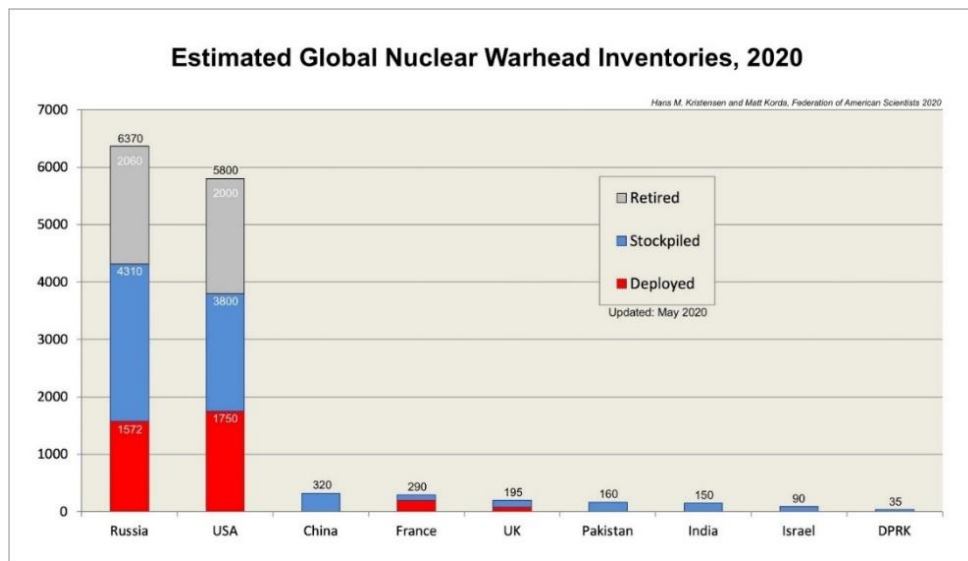
Pokud chceme hovořit o významných aktérech, nejsou jimi pouze již zmíněné Spojené státy americké, Rusko, Čína a NATO, ale je zapotřebí brát v potaz všechny země, které vlastní jaderné zbraně. Mezi **jaderné velmoci** v současnosti můžeme zařadit dále i Spojené království, Francii, Indii, Pákistán, Izrael a Severní Koreu. Aktuální počet jaderných zbraní ve světě je odhadován přibližně na necelých 14 000.¹⁵ I přes trvalé snižování počtu jaderných zbraní v posledních letech se však bohužel nedá říct, že by nedocházelo k jejich neustálému vylepšování a zdokonalování. USA a Rusko dostává v této problematice výrazně do popředí fakt, že dohromady vlastní více než 90 % všech jaderných hlavic.¹⁶ Na obrázku č. 2 jsou znázorněny odhadované globální zásoby jaderných hlavic z hlediska jednotlivých států.

¹⁴ THOMAS, G., WILLIAMS, P., DYAKOVA, Y. *Exercise Defender-Europe 20: enablement and resilience in action* [online]. © 16. 6. 2020 [cit. 2020-11-22]. Dostupné z: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2020/06/16/exercise-defender-europe-20-enablement-and-resilience-in-action/index.html>

¹⁵ ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ, *Jaderného arzenálu ve světě ubylo, devět velmocí disponuje 13 865 atomovými zbraněmi* [online]. © 15. 6. 2020 [cit. 2020-11-21]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/svet/sipri-jadernych-zbrani-je-ve-svete-min-staty-je-ale-modernizuji.A200615_114623_In_zahranici_ele

¹⁶ KRISTENSEN, H. M., KORDA, M. *Status od World Nuclear Forces* [online]. © September 2020 [cit. 2020-11-21]. Dostupné z: <https://fas.org/issues/nuclear-weapons/status-world-nuclear-forces/>

Obrázek 4: Odhadované celkové počty zásob jaderných hlavic, 2020

Zdroj¹⁷

Na první pohled je zřejmé, že USA a Rusko nemají v tomto ohledu žádnou konkurenci ze strany ostatních jaderných velmocí. O další důvod víc, proč mezi těmito mocnostmi existuje tak velké napětí.

Autorka si proto pro svou bakalářskou práci vybrala právě tyto dva státy – USA a RF – aktéry, kteří jsou více či méně v opozici již přes 75 let, což je ostatně podrobněji popsáno na dalších stránkách.

¹⁷ Tamtéž.

2 KLÍČOVÉ UDÁLOSTI MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE

Tato kapitola pojednává o klíčových událostech mezinárodních vztahů od konce druhé světové války až po současnost a je pro lepší přehlednost rozdělena na dvě hlavní podkapitoly, události do roku 2010 a po roce 2010, z nichž je každá z nich ještě dále členěna.

2.1 UDÁLOSTI DO ROKU 2010

2.1.1 OBDOBÍ 1945-1989

Jak již bylo naznačeno v úvodu, pro zkoumání vývoje strategického myšlení je zapotřebí se ohlédnout do minulosti na důležité momenty, které právě ono strategické myšlení formovaly. Beze sporu jednou z nejdůležitějších událostí minulého století byla druhá světová válka. Byla to válka totální, tedy válka, ve které jednotlivé země využily všechny své lidské i hospodářské zdroje, aby zvítězily. Druhá světová válka zapojila 51 států a zasáhla tři kontinenty a všechny světové oceány.¹⁸ Přinesla obrovské počty mrtvých, zdevastovala mnoho ekonomik a celkově svět doposud podobnou katastrofu ještě nezažil. Nová byla však ještě jedna věc – na konci druhé světové války byly poprvé v historii použity jaderné zbraně, stalo se tak ze strany Spojených států amerických. Dne 6. 8. 1945 byla svržena jaderná bomba na japonské město Hirošimu a 9. 8. 1945 na město Nagasaki. Tím do mezinárodního dění vstoupily jaderné zbraně, které doposud na scénu zatím nepřicházely.

Dne 24. října 1945 byla v San Franciscu založena Organizace spojených národů, jež nahrazovala Společnost národů vzniklou po první světové válce. Přebírala funkci garanta kolektivní bezpečnosti a měla zajistit mírové řešení budoucích konfliktů, v čemž

¹⁸ GAVLAS, P. *Průběh a výsledky 2. světové války, konec bipolarity a vývoj k současnosti*. Praha: UNIVERZITA Jana Amose Komenského Praha, 2020, str. 52. ISBN 978-80-7452-150-8

předchozí Společnost národů bohužel selhala. Dále bylo jejím úkolem zaštitit mezinárodní spolupráci.

I přes snahu dvou ze zakládajících členů OSN (SSSR a USA) udržovat i po skončení světové války vřelé vztahy se do stávající situace silně promítlo poválečné uspořádání světa – bipolární uspořádání, východ v čele se SSSR a západ vedený USA. Netrvalo dlouho a západ prostřednictvím tzv. Fultonského projevu Winstona Churchilla z 5. 3. 1946 vyslovil obavu o šíření jaderných zbraní: „*Nevěřím ale, že bychom všichni mohli spát tak klidně, ... kdyby si některý komunistický či neofašistický stát nyní monopolizoval tyto hrůzné síly (atomové bomby). Samotný strach z nich by mohl být využit, aby svobodnému demokratickému světu byly vnucovány totalitní systémy a důsledky, které se vymykají lidské představitivosti.*“¹⁹ Dále ve svém projevu říká, že oni sami by však jaderné zbraně vlastnit měli, a to jako odstrašující prostředky pro druhou stranu. V neposlední řadě kritizuje Sovětský svaz za politiku vůči zemím ve východní Evropě, kde údajně nebyl umožněn demokratický vývoj.

K upevnění vztahů mezi zeměmi západního bloku došlo 17. 3. 1948, kdy byla podepsána smlouva o uzavření Bruselského paktu. Předmětem byla sociální, kulturní, hospodářská, a především vojenská spolupráce a kolektivní obrana.

Po vzniku Severoatlantické aliance 4. 4. 1949 však Bruselský pakt ztratil svůj význam a úlohu tedy přebírá nově vzniklé NATO, jehož vytvoření bylo iniciováno západními spojenci. O pár let později, v květnu 1955, byla za člena NATO přijata Spolková republika Německo. To ovšem nezůstalo bez odezvy. Členové východního bloku, vedeni SSSR, podepsali v témže roce (1955) Smlouvu o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci (Varšavská smlouva), jíž se zavázali mimo jiné podřídit svou armádu sovětskému velení a dát sovětským vojskům možnost pobývat na svém území. Varšavská smlouva měla být protiváhou rozšiřující se Severoatlantické aliance. Sovětský svaz si uvědomoval, že přijetím SRN do NATO byla ohrožena jeho vojenská převaha v Evropě a také jeho snaha o sjednocení Německa pod svým vlivem. Dále přijetí SRN do NATO

¹⁹ SOVADLINA, J. *Projev W. Churchilla na univerzitě ve Fultonu* [online]. © 11. 2. 2012 [cit. 2021-09-01]. Dostupné z: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/projev-w-churchilla-na-univerzite-ve-fultonu-5-3-1946/>

znamenal posun hranic zemí západní aliance blíže k východnímu bloku. Další utužovací tendence v jednotlivých blocích se objevily například v podobě washingtonského Marshallova plánu v rámci západního bloku anebo moskevské Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP) na východě. V této době si byly obě supervelmoci, na jedné straně Spojené státy a na straně druhé Sovětský svaz, vcelku rovny, mohly si konkurovat jak v oblasti hospodářské, politické, tak ale i vojenské.

Již pár let probíhala studená válka, která vyjadřovala napjaté vztahy mezi východním světem (komunistickými státy vedenými SSSR) a západním světem (v čele s USA). Tato válka neměla klasický charakter, který byl znám ze dvou nedávných světových válek, a to proto, že pokud by došlo k další podobné válce, byla by pro obě strany konečná z důvodu existence a předpokládanému použití jaderných zbraní. Účastníci studené války vedli proto boj jinými přímými i nepřímými manévry (psychologická válka, propagandistické kampaně, špionáž, diplomatické souboje, závody ve zbrojení, ale i lokální války, zástupné války apod.).

Za důležitou událost během studené války lze považovat Korejskou válku (1950-1953), kde se odehrál první velký vzdušný souboj mezi stíhačkami SSSR a USA.²⁰ Z tohoto boje vzešly sovětské síly jako vítězové. K utvrzení letecké nadvlády SSSR nad USA došlo následně v roce 1957, kdy na oběžnou dráhu SSSR vyslal první umělou vesmírnou družici s názvem Sputnik 1. Původní záměr byl „vyrobit mezikontinentální raketu, která bude schopna nést vodíkovou bombu.“²¹ V roce 1959 vznikla v SSSR strategická raketová vojska a dalším důkazem sovětské vyspělosti byla událost z 1. 5. 1960, kdy bylo sestřeleno americké špionážní letadlo U-2 pilotované F. G. Powersem. Rusko tak ukázalo v plné síle svůj protiletadlový raketový komplet²² a došlo k dalšímu výraznému zhoršení americko-sovětských vztahů.

²⁰ SPUTNIK ČESKÁ REPUBLIKA. *Rovnocenní soupeři: jak dopadl první souboj reaktivních stíhaček SSSR a USA* [online]. © 22. 12. 2019 [cit. 2020-12-29]. Dostupné z: <https://cz.sputniknews.com/svet/2019122211142774-rovnocenni-souperi-jak-dopadl-prvni-souboj-reaktivnich-stihacek-sssr-a-usa/>

²¹ PACNER, K. *Před šedesáti lety začal pítat z vesmíru Sputnik. Letěl místo vodíkové pumy* [online]. © 4. 10. 2017 [cit. 2020-12-29]. Dostupné z: https://idnes.cz/technet/vesmir/sputnik-koroljov-druzice.A171003_231549_tec_vesmir_kuz

²² Protiletadlový raketový komplet je systém využívající raket k ničení vzdušných cílů – letadel, vrtulníků, bezpilotních letounů, ale i jiných řízených střel či balistických raket. Jedná se tedy o část protivzdušné obrany.

Odpověď západu na danou situaci na sebe nenechala dlouho čekat, v roce 1961 J. F. Kennedy stanovil cíl do konce dekády dosáhnout povrchu Měsíce a bezpečně se vrátit na Zemi. To se také povedlo a 24. 7. 1969 posádka Apolla 13 stanula na povrchu Měsíce. Tím byla narušena určitá nadvláda SSSR v oblasti letectví a kosmu, síly se nyní vyrovnávaly.

Rok 1962 s sebou přinesl další rozpory, Kubánskou krizi, která je označována i jako Karibská krize. Tyto neshody vyplynuly z příklonění Kuby k východnímu bloku a následného přerušení diplomatických styků mezi Havanou a Washingtonem. Americké vztahy s Kubou a SSSR se nadále vyostřovaly, Američané rozmístily své střely v Turecku a Itálii. Do svého arzenálu začlenili nové zbraně středního doletu, jež přímo ohrožovaly SSSR, jelikož nové střely měly krátkou vzdálenost doletu (500-5000 km) a tudíž by na ně protivník případně nestihl rychle zareagovat. Proto se v Rusku zrodila operace Anadyr, jejímž cílem bylo vybudovat na Kubě sovětské vojenské základny. To se stalo skutečností a USA nyní byly taktéž v ohrožení. Svět se ocitl na pokraji vypuknutí další světové války, tentokrát by se však jednalo o jadernou válku. Obě velmoci si ovšem uvědomovaly vážnost tohoto konfliktu, především jeho možných následků, došlo tedy k dohodě mezi Kennedym a Chruščovem a oba státy své rakety stáhly z daných území. Hrozba jaderné katastrofy byla naštěstí odvrácena.

Předchozí sled událostí dal tak možnost opravdového uvědomění si nebezpečí existence jaderných zbraní a v následujících letech tak bylo uzavřeno několik dohod a smluv ohledně jaderných zbraní:

- 1968 Smlouva o nešíření jaderných zbraní (NPT) – mezinárodní smlouva omezující šíření jaderných zbraní, doposud byla podepsána a ratifikována 189 zeměmi (smlouvu nepodepsaly státy vlastníci jaderné zbraně – Indie, Izrael, Pákistán, Severní Korea²³)
- 1972 Smlouva ABM (Anti-Ballistic Missile Treaty) – dohoda mezi USA a SSSR o omezení systémů antibalistických raket použitých proti raketovým nukleárním zbraním, vzešla z vyjednávání nad SALT I

²³ Severní Korea nejprve smlouvu podepsala, následně ji ale vypověděla.

- 1972 SALT I – prozatímní dohoda mezi USA a SSSR o omezení interkontinentálních střel, střel SLBM a ponorek s těmito zbraněmi na palubě
- 1979 SALT II – omezení či zakázání vývoje některých druhů balistických raket s jadernými hlavicemi
- 1987 Smlouva o likvidaci raket středního a krátkého doletu (INF) – závazek USA a SSSR (později závazek přešel na RF) ke zničení balistických raket a střel s plochou dráhou letu
- 1991 START I (Strategic Arms Reduction Treaty) – smlouva mezi USA a RF o omezení strategických útočných zbraní
- 1993 START II – smlouva mezi USA a RF o snižování a omezování strategických útočných zbraní
- 1996 Smlouva o všeobecném zákazu jaderných zkoušek (Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty) – mnohostranná smlouva, která zakazuje všechny jaderné zkoušky pro civilní i vojenské účely ve všech prostředích; smlouva však nevstoupila nikdy v platnost, jelikož ji neratifikovalo osm národů (Čína, Egypt, Írán, Izrael, USA, Indie, Severní Korea, Pákistán)
- 2002 SORT – snižování jaderného arzenálu RF a USA
- 2010 START III – dohoda mezi USA a RF o snižování počtu jaderných zbraní

Po Karibské krizi, kdy měl svět blízko k jaderné válce, zavládlo umírnění ve vztazích mezi východem a západem a pro rok 1970 a dále je typická politika détente, uvolňování napětí. Jednalo se o diplomatickou snahu zmírnit spory nejen mezi Sovětským svazem a Spojenými státy americkými.

Sovětský svaz začal postupně ztrácet na své americké protivníky, a proto když v roce 1985 přišel k moci v SSSR Gorbačov, nařídil několik změn, které měly vést k lepšímu fungování sovětského systému a následnému ukončení studené války bez ztráty moci ve světě. Studená válka byla opravdu ukončena, Sovětský svaz se ovšem rozpadl.

2.1.2 OBDOBÍ 1989-1999

Rozpad Sovětského svazu v roce 1991 dal vzniknout patnácti novým státům, které si právem nárokovaly určitý podíl ze SSSR (ať už se to týkalo území, zbraní či dalších věcí). Naopak zapříčinil zánik Varšavského paktu i RVHP. Tyto struktury již nebyly nahrazeny žádnou podobnou organizací a příležitost tak dostaly USA, které se staly jediným hegemonem. Státy bývalého východního bloku stále více tíhly k západním zemím a chtěly se více integrovat. Postupně se bývalí členové stávali buď součástí NATO a/nebo EU. Rusové však měli mnohem větší starost s tím, aby začaly dohánět ekonomickou propast, která je dělila od nového hegemonu. Rozšiřování „západu“ blížilo ke svým hranicím tedy jen znepokojivě sledovali a vztahy se nadále ochlazovaly. Alianční snaha ze strany Ruska dostala však ještě šanci v roce 2002, kdy byla Taškentské smlouvě o kolektivní bezpečnosti dána podoba mezinárodní organizace – Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti (OSKB).

Nové desetiletí s sebou přineslo řadu dalších událostí, které výrazně ovlivnily strategické uvažování celého světa. Je nutné uvést válku v Perském zálivu (1990-1991), ve které sehrála důležitou roli média. V televizi se objevovaly záběry přímo z války a aby nedošlo k podobné situaci jako ve Vietnamu, kdy média urychlila konec této války, Pentagon se rozhodl vycházet médiím a novinářům vstříc. V této válce se prokázala zbraňová nadřazenost USA, na což bylo ze strany Rusů nutné reagovat.

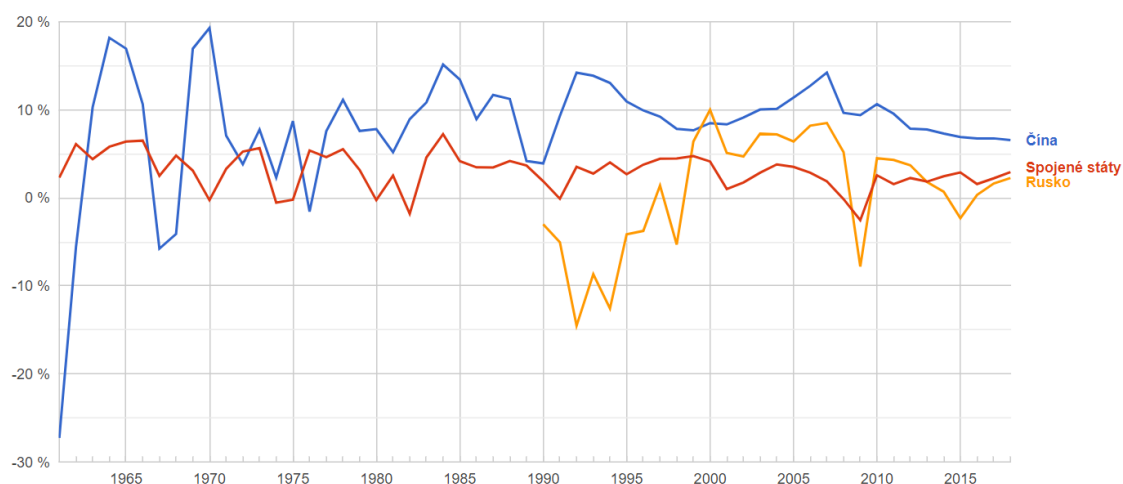
V roce 1991 odstartovala série válečných konfliktů na území Jugoslávie a následně došlo k rozpadu tohoto státu. Jednalo se o první válku situovanou v Evropě od roku 1945. Šlo však o válku nelegální – i přes vetování rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN ze strany Ruské federace a Číny byly ostatní státy stále pevně přesvědčeny, že se jedná o přímé ohrožování míru a bezpečnosti na planetě, a proto zasáhlo NATO.

2.1.3 OBDOBÍ 2000-2009

Nové tisíciletí s sebou přineslo i nové hráče do mezinárodního dění. Jedním z nich se stala Čína, která tiše na pozadí událostí minulých desítek let neustále sílila a nynější světový hegemon, tedy USA, měl před sebou nového vyzyvatele, především

ekonomického, jak lze vidět na obrázku č. 3 – po roce 2000 klesá HPD Spojených států amerických i Ruské federace, naopak při pohledu na křivku HDP Číny je zřejmé, že na začátku nového tisíciletí má stoupající tendenci. S postupem času tempo růstu HDP všech tří států však upadá, ale HDP Číny se stále pohybuje na minimálně dvakrát tak vysoké úrovni, než je tomu tak u USA a RF (viz. obr. č. 3 níže).

Obrázek 5: Tempo růstu HDP (v %)

Zdroj²⁴

Do hry navíc ještě vstoupil další nový hráč – terorismus. Po útoku ze dne 11. září 2001, kdy došlo k sérii koordinovaných teroristických útoků ze strany islamistické organizace Al-Káida, již nebylo hlavní americkou prioritou udržet hegemonii vůči zotavenému Rusku, nýbrž obrana proti něčemu doposud nevídanému. Tehdy došlo k únosu celkem čtyř letadel, která následně narazila do amerických „dvojčat“ a budovy Pentagonu. Prioritou nyní bylo ochránit americký lid a zabránit, aby se situace kdykoliv v budoucnu opakovala. Byla oficiálně vyhlášena válka proti terorismu a následně došlo ke vstupu amerických ozbrojených sil na území Afghánistánu, na němž se nacházela obviněná skupina Al-Káida v čele s Usámou bin Ládinem. Nejednalo se o jednu konkrétní válku, ale o širší význam ve smyslu nového strategického myšlení. Vůbec poprvé v historii NATO došlo k uplatnění článku 5, který říká: „*Smluvní strany se*

²⁴ WORLD BANK GROUP. *International Development, Poverty and Sustainability* [online]. © 8. 4. 2020 [cit. 2021-02-10]. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/home>

*dohodly, že ozbrojený útok proti jedné nebo více z nich v Evropě nebo Severní Americe bude považován za útok proti všem, a proto odsouhlasily, že dojde-li k takovému ozbrojenému útoku, každá z nich uplatní právo na individuální nebo kolektivní obranu.*²⁵ Tato situace měla ale i své světlé stránky, došlo ke zlepšení vztahů mezi Moskvou a Washingtonem. Byl to od druhé světové války teprve druhý případ, kdy došlo k výrazné spolupráci mezi jinak zneprátelenými velmocemi. Vřelé vztahy bohužel dlouho nevydržely a i když měly obě mocnosti společného nepřítele, později na mezinárodní bezpečnostní konferenci v Mnichově (2007) vystoupil Putin v reakci na možné nové rozmístění protiraketového systému ve střední Evropě z iniciativy Spojených států s tím, že USA narušují rovnováhu.²⁶ Urovnat se to snažil o dva roky později nový americký prezident Barack Obama pomocí plánu na omezení jaderných zbraní a zamezení jejich šíření.²⁷ Protichůdné zájmy přetrvávaly však i v novém století.

Ještě před rokem 2010 nelze nezmínit barevné revoluce, k nimž docházelo na začátku nového tisíciletí v postkomunistických společnostech. Protestem proti své vládě chtěli občané jednotlivých zemí demokracii a svobodu. Ovlivňujícím faktorem se může zdát série revolucí, jež proběhly na konci studené války v zemích Východního bloku (např. Sametová revoluce v Československu). Typické pro tyto revoluce bylo přisvojení si specifické barvy (či květiny) daným národem, což se pak stalo barvou celé revoluce. Zásadní vliv v těchto událostech měli studenti a nevládní organizace. Tyto protesty se šířily od Evropy (jedna z prvních se uskutečnila v roce 2005 v Srbsku, dále pak lze zmínit např. oranžovou revoluci na Ukrajině) směrem do Asie (růžová revoluce v Gruzii a žlutá/tulipánová revoluce v Kyrgyzstánu), výjimkou nebyly protesty ani na Blízkém východě (cedrová revoluce v Libanonu, zelená revoluce v Íránu, modrá revoluce v Kuvajtu, fialová revoluce v Iráku, twitterová revoluce v Moldávii a jasmínová revoluce v Tunisku). Panuje zde otázka ohledně míry zapojení západu a USA do této záležitosti na podporu rozšiřování demokratických vlád, posílení amerického vlivu a zároveň oslabení

²⁵ SEVEROATLANTICKÁ ALIANCE. *Severoatlantická smlouva* [online], čl. 5. © 9. 12. 2008 [cit. 2020-10-26]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=cs

²⁶ ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *Putin: USA narušují rovnováhu, musíme odpovědět* [online]. © 10. 2. 2007 [cit. 2020-10-26]. Dostupné z: <https://zahranicni.ihned.cz/c1-23104685-putin-usa-narusuji-rovnovahu-musime-odpovedet>

²⁷ ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *USA omezí použití jaderných zbraní a nebudou vyvíjet nové* [online]. © 6. 4. 2010 [cit. 2020-10-26]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/amerika/clanek/usa-omezi-pouziti-jadernych-zbrani-a-nebudou-vyvijet-nove-31236>

toho moskevského. Jistá je minimálně peněžní podpora, která přicházela ze strany USA do jednotlivých revolucionářských zemí.²⁸

2.2 UDÁLOSTI PO ROCE 2010

2.2.1 ARABSKÉ JARO 2011

Zásadní sled událostí hned na přelomu nového desetiletí byl odstartován na konci roku 2010, kdy postupně začalo docházet k vlně nepokojů, protestů a následných povstání ve většině arabských států. Vše začalo v Tunisku, kdy se jeden z občanů upálil na protest především proti nezaměstnanosti a špatným životním podmínkám, které v této zemi panovaly. Následná vlna protestů zaplavila i přilehlé země a šířila se do okolních států v severoafrickém regionu a na Blízkém východě – Alžírsko, Egypt, Jemen, Jordánsko, Libye, Maroko, Súdán, Omán, Saúdská Arábie, Sýrie, Bahrajn atd. (viz obrázek č. 4). Hlavním cílem těchto protestů byl boj proti chudobě a korupci a boj za dodržování lidských práv.

Obrázek 6: Mapa zemí arabského jara

Zdroj²⁹

²⁸ MÜLLER, J. G. „Barevné“ revoluce s dolarovým pozadím [online] © 26. 4. 2005 [cit. 2021-02-01]. Dostupné z: <https://legacy.blisty.cz/art/23092.html>

²⁹ BLOGEŘI WEBU STRÍPKY. *Arabské jaro* [online]. © 21. 3. 2015 [cit. 2021-01-15]. Dostupné z: <https://webovestranky.blogger.cz/Soucasnost/Arabske-jaro>

Mnoho z těchto revolucí mělo za následek změnu režimu, reformy nebo dokonce i občanské války. Myšlenka podpory umírněných liberálních sil ze strany západu je těžko realizovatelná, jelikož je v některých místech složité určit, které síly jsou vlastně ty liberální.

Velkou hrozbou v rámci arabského jara se jeví Islámský stát, nejen kvůli kterému během těchto nepokojů přišlo o život stovky tisíc lidí. Některé boje bohužel stále trvají i dnes, jedná se například o Sýrii, Libyi nebo Jemen.³⁰

Občanská válka v Sýrii začala, podobně jako v ostatních zemích, v roce 2011 demonstracemi a protesty požadujícími demokratizaci a konec tamní diktatury prezidenta Bašára Asada. Postupem času však konflikt eskaloval na úroveň války větších rozsahů kvůli zapojení dalších regionálních i světových mocností. Jedná se o jeden z nejméně přehledných válečných konfliktů. Bašár Asad získal podporu nejen od Ruska, naopak Spojené státy americké poskytovaly dlouhodobou pomoc menším frakcím, například Kurdům, kteří se snaží získat co největší možnou autonomii a samostatnost. Kurdové byli pro USA dobrým spojencem v boji proti Islámskému státu, avšak v roce 2019 se američtí vojáci začali stahovat zpět za oceán.

Podobný scénář lze pozorovat i v Libyi, kde se proti režimu tamního diktátora Muammara Kaddáfího taktéž v roce 2011 zvedla vlna protestů. I zde došlo k zapojení dalších aktérů, především západních států (zejména Velká Británie, Francie, Německo, USA). Podle zpravodajského webu České televize *„západní státy v čele s Evropskou unií, které s libyjským režimem dosud udržovaly dobré vztahy, zintenzivnily jeho kritiku a začaly mu hrozit sankcemi. ... Vypukla občanská válka mezi vládními složkami, podporujícími Kaddáfího, a opozičními silami povstalců, za které se postavilo NATO.“*³¹

Neméně významným hráčem v těchto konfliktech na Blízkém východě se stalo pomalu i Turecko. Lze se ztotožnit s názorem Jana Veselého, jednoho ze zpravodajů České televize, že *„Turecko je sice ekonomicky slabší a vojensky stále značně závislé na*

³⁰ PATROVSKÝ, O. *Před deseti lety se prohnalo Blízkým východem „arabské jaro“.* *Ohně revoluce v některých zemích hoří dodnes* [online]. © 17. 12. 2020 [cit. 2021-01-23]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3242226-pred-deseti-lety-se-prohnalo-blizkym-vychodem-arabske-jaro-ohne-revoluce-v-nekterych>

³¹ Tamtéž.

USA, avšak vyznačuje se hodnotovým konzervatismem, který by mohl být některým režimům na Blízkém východě díky společné historii, kultuře a víře bližší než zájmy velmoci ležící na druhé straně světa.³² Po stažení amerických vojáků ze syrského území tak Turecko využilo příležitost a začalo realizovat svůj plán o zóně pro syrské uprchlíky, tzv. nárazníkové pásmo. Navíc se Turecko jeví pro Rusko jako výhodný partner a spojenec, přičemž by mohla být alespoň zdánlivě ohrožena hegemonie Spojených států amerických.

Nepřehlédnutelným následkem arabského jara je bez pochyby emigrace milionů lidí, kteří se snaží utéct před občanskými válkami do Evropy, ta se pak musí vyrovnávat s velkým přísunem uprchlíků, což je dnes velmi aktuální téma.

2.2.2 EUROMAJDAN 2013, SECESE KRYMU 2014

Dalším zlomovým bodem pro změnu strategického myšlení a novou tvorbu doktrín byla událost na Krymu v roce 2014. Tento poloostrov v Černém moři, na kterém leží mimo jiné i přístav Sevastopol, byl předmětem sporu mezi Ruskem a Ukrajinou již mnoho let nazpět. Toto území obývali původně Turci a patřilo tak pod Osmanskou říši. V letech 1768-1774 proběhla rusko-turecká válka, v jejímž důsledku došlo v roce 1783 k připojení Krymu k Ruskému impériu. O více jak století a půl později, v roce 1954, byl Krym z iniciativy sovětského vůdce Nikity Chruščova odloučen od Ruské sovětské federativní socialistické republiky a následně přičleněn k Ukrajinské sovětské socialistické republice. Národnostní složení se však nezměnilo, a i po přičlenění k Ukrajině tak zůstávalo převážně ruské – v roce 1939 tvořili etničtí Rusové bezmála 50 % celé populace, na druhém místě byli Tataři (19,4 %) a Ukrajinci zabírali pouze 13,7 % celkové populace na Krymu.³³ Od tohoto roku se však podíl ruského obyvatelstva na Krymu ještě zvyšoval, a to například v důsledku vyvraždění židovské menšiny

³² VESELÝ, J. *Turecku roste chuť. Rádo by se stalo třetí silou na Blízkém východě* [online]. © 15. 1. 2018 [cit. 2021-01-23]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/nazory/2361037-turecku-roste-chut-rado-se-stalo-treti-silou-na-blizkem-vychode>

³³ STÁTNÍ ARCHIV EKONOMIKY RUSKÉ FEDERACE. *Vývojová tabulka 15A; Národní složení obyvatelstva v SSSR, republikách, regionech, okresech* [online]. © [cit. 2020-11-23]. Dostupné z: https://demoscope.ru/weekly/ssp/rus_nac_39.php?reg=68

nacistickým Německem během druhé světové války nebo deportace Tatarů na Sibiř na příkaz Stalina. Migrace etnických Rusů na území Krymu pokračovala.

Od roku 1783, kdy poprvé Rusko získalo Krym, se zde v přístavu Sevastopol usídlila ruská námořní flotila, též Černomořská flotila. I po připojení Krymu k Ukrajině Rusko mohlo toto území nadále využívat, a to díky Smlouvě o postavení a podmínkách Černomořského loďstva, v níž se píše o dohodě na pronájmu základny Sevastopolu. Tato smlouva byla podepsána v roce 1997 a měla trvat 20 let. V roce 2010 byla prodloužena na dalších 25 let, což by za normálních okolností znamenalo až do roku 2042, avšak v roce 2014 se situace změnila.

Nepokoje na Ukrajině známé pod názvem Euromajdan začaly již na konci roku 2013. Mělo dojít k podepsání Ukrajinsko-evropské asociační dohody, tato jednání byla ale pozastavena ukrajinskou vládou v čele s Janukovyčem. Uvažované podepsání dohody se totiž jevilo pro Ukrajinu nevýhodným, jak sám ukrajinský prezident uvedl: „*Bohužel se na poslední chvíli ukázalo, že Ukrajina je ponechána sama sobě, aby se potýkala s vážnými finančními a hospodářskými problémy.*“³⁴ Janukovyč tak poukázal na nutnost hospodářské pomoci ze strany Evropské unie Ukrajině, která se však nedostavila. Ukrajinské obyvatelstvo, které bylo většinově přikloněné spíše k Západu nežli k Východu, bylo s nepodepsáním této dohody nespokojené a vyvolalo vlnu protestů. Na Krymu však byla situace opačná a převládala zde spíše proruská atmosféra.³⁵ Ta byla umocněna svržením Janukovyče a nastolením prozatímní vlády v čele s Jaceňukem, což vyústilo v krymskou krizi.

Podle nezávislé celoevropské mediální sítě specializované na politiky EU „*v noci na čtvrtek 27. února obsadili budovu krymského parlamentu neznámí útočníci, kteří na jeho střeše vyvěsili ruskou vlajku.*“³⁶ Dále došlo k obsazení dalších důležitých míst jako jsou například letiště, přístavy, vládní budovy atd. Následně krymský parlament 6. března

³⁴ ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *Ukrajinský prezident se na summitu ve Vilniusu do EU nalákat nenechal* [online]. © 28. 11. 2013 [cit. 2021-02-13]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/janukovyc-se-nenechal-presvedcit-do-asicoacni-dohody-s-eu.A131128_230036_zahranicni_neh

³⁵ Mimo jiné i díky tomu, že etničtí Rusové na Krymu hodně převažovali, jak bylo již zmíněno výše.

³⁶ EURACTIV. *Události na Ukrajině v únoru 2014* [online]. © 14. 8. 2014 [cit. 2020-12-28]. Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/aktualne-v-eu/linksdossier/udalosti-na-ukrajine-v-unoru-2014-000111/>

2014 odhlasoval rozhodnutí o okamžitém připojení Krymu k Ruské federaci. V květnu se mělo konat druhé referendum, tento termín byl ale z důvodů rychle postupujících událostí na Krymu přesunut již na březen. V tomto referendu se jednalo o oddělení Krymu od Ukrajiny.³⁷ Rusko veškeré své zásahy obhajovalo jako obranu svých obyvatel před novou Jaceňukovou vládou, naopak EU a USA tuto situaci braly spíše jako narušování suverenity Ukrajiny. V tuto dobu měl však už Putin anexi Krymu k ruskému území naplánovanou. Své budoucí chování ale podmínil tím, že „jednat budou až v případě, že si budou absolutně jisti, že lidé žijící na Krymu chtějí to samé.“³⁸ Což si Putin ověřil v tajném průzkumu, kde vyšlo najevo, že pro spojení s Ruskou federací jsou přibližně tři čtvrtiny obyvatelstva.³⁹ To se v následujícím referendu konaném 16. března 2014 potvrdilo a o dva dny později, 18. března, Putin podepsal začlenění Krymu do Ruské federace. Výsledky tohoto hlasování byly však pro některé státy sporné, za nelegitimní je označily například Spojené státy americké i státy Evropské unie, naopak podpora zazněla ze strany Brazílie, Indie, Číny a Jižní Afriky (státy BRICS).

Události na Krymu ovlivnily z velké části následující vývoj strategického myšlení. V popředí přestává být společný boj proti terorismu a je pomalu střídán stále více se vyostřujícími vztahy mezi USA a RF. Po přičlenění Krymu k Ruské federaci přišla ze strany nesouhlasícího západu rychlá odpověď v podobě sankcí. Ty jsou stále aktuální, jelikož Rada EU v polovině minulého roku rozhodla o prodloužení jejich platnosti do 23. června 2021. Jedná se o „omezující opatření zahrnující zákazy zaměřené na dovoz zboží pocházející z Krymu nebo Sevastopolu do EU, investice do infrastruktury či finanční investice a služby cestovního ruchu na Krymu nebo v Sevastopolu. Omezení EU se také vztahují na vývoz určitého zboží a technologií pro krymské společnosti nebo pro použití na Krymu v odvětvích dopravy, telekomunikací a energetiky a v souvislosti s vyhledáváním, průzkumem a těžbou ropy, zemního plynu a nerostných surovin.“⁴⁰

³⁷ Tamtéž.

³⁸ ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *Putin rozhodl o anexi Krymu v závěrečný den her v Soči* [online]. © 9. 3. 2015 [cit. 2020-12-28]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1510146-putin-rozhodl-o-anexi-krymu-v-zaverecny-den-her-v-soci>

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ RADA EU. *Protiprávní anexe Krymu a Sevastopolu: EU prodloužila platnost sankcí o jeden rok* [online] © 18. 6. 2020 [cit. 2020-11-20]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/press/press-releases/2020/06/18/illegal-annexation-of-crimea-and-sevastopol-eu-renews-sanctions-by-one-year/>

2.2.3 DALŠÍ VÝZNAMNÉ UDÁLOSTI 21. STOLETÍ

V novém tisíciletí jsme byli svědky ještě několika zásadních událostí kromě výše uvedených, které se promítly do utváření strategického myšlení jednotlivých aktérů na poli mezinárodních vztahů.

Dne 13. prosince 2001 byla ze strany USA vypovězena smlouva ABM (smlouva o omezení systémů antibalistických raket použitých proti raketovým nukleárním zbraním) a následně v roce 2002 přestala platit. Americký prezident Bush však ujistoval Putina, že se nejedná o krok namířený proti Rusku: „*Prezident Putin a já jsme se také shodli, že moje rozhodnutí odstoupit od této smlouvy nijak neohrozí náš vztah nebo bezpečnost Ruska.*“⁴¹ Prezident Bush svůj krok vysvětluje tím, že se snaží ochraňovat obyvatele své země, a proto „*nemůžu a nedovolím, aby Spojené státy zůstaly zavázané smlouvou, která nám zabrání budovat efektivní obranu.*“⁴² Dodává, že obrana je míněna nikoliv proti Rusku, ale především proti teroristům. Odpověď Ruské federace přišla 14. června 2002 v podobě vypovězení smlouvy START II. Po celém světě zavládl oprávněně nepokoj ohledně skončení platnosti těchto dvou smluv a na místě nyní bylo vyjednávání nové dohody.

Ta byla podepsána ještě v témže roce, tedy 2002. Nová smlouva SORT (Treaty between the United States of America and the Russian Federation on Strategic Offensive Reductions), přezdívána také jako moskevská smlouva, měla omezovat strategické útočné zbraně. Platit začala v roce 2003. Na rozdíl od ABM respektuje odlišnosti jaderných arzenálů USA a Ruska, omezuje pouze hlavice, nikoli rakety. Než stihla vypršet, v roce 2010 se Ruská federace spolu se Spojenými státy americkými zasadila o vytvoření nové odzbrojovací smlouvy – smlouvy START III. Jedná se o vzájemnou dohodu o snižování počtu jaderných zbraní, jejich přesný maximální počet je stanoven na „*700 mezikontinentálních balistických raket, balistických raket vypouštěných z ponorek*

⁴¹ KACLOVÁ, M, POSPÍŠILOVÁ, K. *Spojené státy odstupují od smlouvy ABM* [online]. © 13. 12. 2001 [cit. 2020-12-29]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/spojene-staty-odstupuji-od-smlouvy-abm_200112131920_mkaclova

⁴² Tamtéž.

a jaderných bombardérů, které mohou mít dohromady 1550 hlavic a bomb. Vypouštěných zařízení a nosičů včetně bombardérů může ve výzbroji každé země být 800.“⁴³ Tato dohoda je platná do 5. února 2021, zatím však nebyla prodloužena. Aby se předešlo chvíli, kdy ve světě nebude platit žádná podobná smlouva o omezení strategických zbraní, navrhoval Putin již dříve smlouvu alespoň o jeden rok prodloužit bez jakýchkoliv podmínek. USA toto však odmítly, ale navrhly „prodloužení dohody New Start na rok výměnou za zmrazení počtu jaderných hlavic Spojených států a Ruska po tuto dobu.“⁴⁴ Nakonec ale k jejímu prodloužení o dalších pět let se vši pravděpodobností dojde, jen je otázka jak rychle a v jaké formě. Pokud by tomu tak ale nebylo, znamenalo by to podle Putina obnovení nezadržitelných závodů ve zbrojení.⁴⁵

Další vážnou situací v oblasti jaderných zbraní je zánik Dohody o likvidaci raket středního a krátkého doletu (INF) v roce 2019. Pokud však s rozmisťováním nových raket středního doletu nezačnou Spojené státy americké, Ruská federace se tohoto práva podle Putina také zdrží.⁴⁶ Otázkou je, co konec této smlouvy bude znamenat pro další vývoj. Ocitá se Evropa a ostatní státy bez velkého jaderného arsenalu v nebezpečí? Hrozí nové závody ve zbrojení? Jak se změní bezpečnostní situace? I přes závazek Putina zmíněný výše, „že pokud s rozmisťováním nových raket středního doletu nezačne Washington, Rusko to neudělá“⁴⁷, je budoucnost nejasná.

Nelze opomenout ani vývoj ohledně Smlouvy o otevřeném nebi. Jedná se o smlouvu uzavřenou před téměř třiceti lety, jejíž podstatou je povolení neozbrojených letů nad celým územím účastníků smlouvy. Cílem této dohody je posílit vzájemnou důvěru

⁴³ ŠVAMBERK, A. *Putin navrhl bez podmínek prodloužit odzbrojovací smlouvu START, USA to odmítly* [online]. © 16. 10. 2020 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/clanek/putin-navrhl-bez-podminek-prodlouzit-odzbrojovací-smlouvu-start-3-40339505>

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *Hrozí nový závod ve zbrojení. Brzy vyprší dohoda START, varovala Moskva* [online]. © 1. 11. 2019 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/dohoda-start-odzbrojovací-smlouva-nezbyva-cas-vyprsi-2021.A191101_115322_zahranicni_chtl

⁴⁶ ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *Čekají svět závody ve zbrojení? Smlouva o likvidaci raket mezi Washingtonem a Moskvou zanikla* [online]. © 2. 8. 2019 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/inf-smlouva-likvidace-raket-stredniho-a-kratkeho-doletu-michail-gorbacov-ronald_1908021037_och

⁴⁷ ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *Raketová smlouva INF je minulostí. Rusko a USA potvrdily její zánik* [online]. © 2. 8. 2019 [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/zahranicni/raketova-smlouva-inf-je-minulosti-rusko-a-usa-potvrdily-jeji-zanik-1361136>

mezi jednotlivými zeměmi a poskytnout možnost získávání informací o druhých státech, zda se nechystají do války a podobně. Původně se jednalo o 34 smluvních stran včetně Ruska a Ameriky. Smlouva má neomezenou dobu platnosti a je nakloněna přistoupení nových členů. Za poslední rok se však odehrály události, které významně mění situaci. Amerika po dlouhodobém poukazování na porušování této smlouvy ze strany Ruska od Smlouvy o otevřeném nebi odstupuje. Nevylučuje však možný návrat či vznik dohody nové.⁴⁸ Necelý rok na to se svět dočkal odpovědi i z ruské strany: „*Ruské ministerstvo zahraničí oznámilo, že zahajuje interní kroky k odstoupení od mnohostranné dohody o otevřeném nebi.*“⁴⁹ To může mít za následek zhoršení vzájemné důvěry mezi signatářskými zeměmi a také to bezpochyby bude mít vliv na celosvětovou bezpečnost.

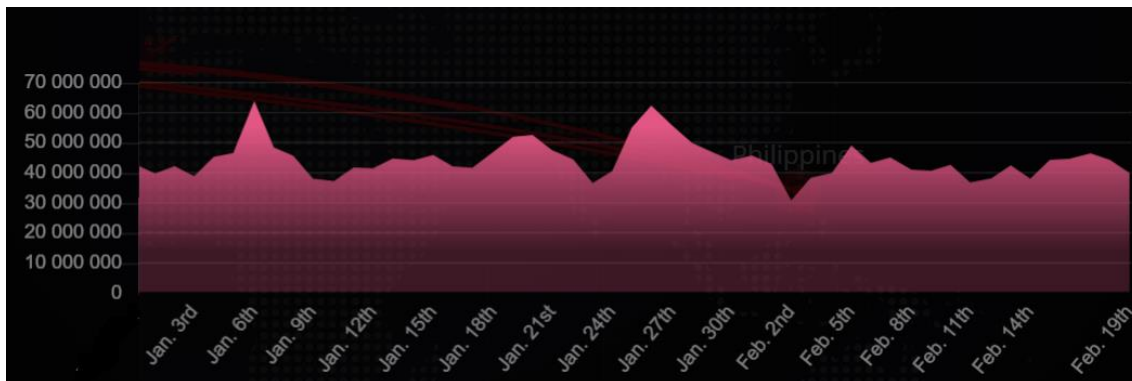
Jaderné zbraně však nejsou jedinou věcí v současné době, která ohrožuje celkovou bezpečnost na planetě. Jak již bylo zmíněno výše, v roce 2001 do dění vstoupili teroristé, s jejichž činy se bohužel setkáváme dodnes, ač ne v tak rozsáhlé podobě, jako tomu bylo při útoku na budovy Světového obchodního centra v New Yorku. Z posledních událostí lze vzpomenout v Evropě například předvánoční teroristické útoky v Paříži z roku 2015, Dánsko téhož roku, 2016 Belgie, opakovaně Francie, dále útoky 2017 v Německu, Velké Británii, Švédsku a Španělsku a konec konců není to ani půl roku, co ve francouzském městě Nice zemřeli tři lidé v důsledku dalšího teroristického útoku.

Důkazem, že se nacházíme v novém tisíciletí, může být i například objevení se nového zdroje nebezpečí – nebezpečí pocházející z kyberprostoru. V roce 2015 největší celosvětový dodavatel čistě bezpečnostních řešení Check Point Software Technologies Ltd. ukázal mapu, v níž jsou znázorněny kybernetické útoky ve světě. Na obrázku č. 5 lze vidět počty kybernetických útoků od začátku roku 2021, které denně dosahují kolem 40-50 milionů. Nejvíce je zasažena oblast vlády, komunikací a vzdělání. Cílové země a země, ze kterých útoky pocházejí, se den ode dne liší.

⁴⁸ ČESKÁ TELEVIZE. *USA odstupují od dohody o otevřeném nebi. V pátek mimořádně zasednou velvyslanci států NATO* [online]. © 21. 5. 2020 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3102419-spojene-staty-odstupuji-od-dohody-umoznujici-kontrolni-prelety>

⁴⁹ ČESKÁ TELEVIZE. *Rusko odstupuje od smlouvy o otevřeném nebi* [online]. © 15. 1. 2021 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3255148-rusko-odstupuje-od-smlouvy-o-otevrenem-nebi>

Obr. č. 5: Kybernetické útoky od začátku roku 2021

Zdroj⁵⁰

V souvislosti s kybernetickými útoky nelze nezmínit problematiku terorismu – kyberterorismus. Terorismus je představován jak letálními formami, které byly popsány výše (ozbrojené útoky za použití například střelných zbraní, dále zneužití zbraní hromadného ničení a podobně), tak ale i neletálními formami, k nimž jsou využívány různé moderní nástroje včetně internetu. Kyberterorismus je teroristickými skupinami využíván stále ve větší a větší míře.

Mezinárodní situace se podobnými malými krůčky pomalu ale jistě neustále zhoršuje a vztahy mezi jednotlivými aktéry jsou čím dál tím napjatější.

⁵⁰ CHECK POINT SOFTWARE TECHNOLOGIES LTD. *Live cyber threat map* [online]. © 20. 2. 2021 [cit. 2021-02-20]. Dostupné z: <https://threatmap.checkpoint.com>

3 ANALÝZA STRATEGICKÝCH DOKUMENTŮ USA A RF

V této kapitole se autorka práce věnuje analýze pouze vybraných hlavních strategických dokumentů Ruské federace a Spojených států amerických. Jelikož stejně jako u historických událostí je i zde potřebné si připomenout vývoj strategických dokumentů a strategického myšlení před stěžejním obdobím, jež je blíže zkoumáno v této práci, jsou dokumenty rozděleny na dvě skupiny, a to dokumenty vydané do roku 2010 a po roce 2010. První skupina je hodnocena převážně společně bez většího členění, druhé skupině, dokumentům vydaným po roce 2010 se autorka bakalářské práce věnuje podrobněji a jednotlivě.

Kritérií, podle kterých by se daly jednotlivé doktríny a strategie analyzovat, je mnoho, avšak pro potřeby této bakalářské práce si autorka vybrala jen několik z nich:

- a) národní zájmy a cíle země,
- b) předpokládaný způsob jejich dosažení,
- c) skutečná realizace těchto cílů,
- d) vnímání hrozeb,
- e) postoj k jaderným zbraním.

V doktrinálních dokumentech je patrné i promítnutí zásadních historických událostí, které byly popsány výše.

Zdrojem pro analýzu byly samotné politické dokumenty, jež jsou vydávány jednotlivými státy, v tomto případě Spojenými státy americkými a Ruskou federací.

3.1 OBDOBÍ 1990-2009

3.1.1 DOKUMENTY RUSKÉ FEDERACE

Od vzniku Ruské federace až do roku 2010 byly vydány dvě vojenské doktríny. První vojenská doktrína byla vytvořena v roce 1993, kdy byl v ruském prezidentském křesle Boris Jelcin. Druhá vojenská doktrína z roku 2000 vznikla pod záštitou prezidentského úřadu Vladimira Putina.

Tvorba historicky první vojenské doktríny Ruské federace byla beze sporu ovlivněna rozpadem SSSR v roce 1991 a koncem bipolárního uspořádání, které ve světě přetrvávalo už od konce druhé světové války. Strategie SSSR a RF jsou ve spoustě věcech odlišné, SSSR byl v dlouholeté opozici se západním blokem vedeným USA a uzpůsoboval tomu i veškeré své zájmy, cíle a postoje. Nejvýraznější snahou bylo zlikvidovat druhou stranu, ovládnout prostor a nastolit všude socialismus (stejně tak jako druhá strana chtěla nastolit kapitalistický způsob hospodaření a života). Nově vytvořená Ruská federace se ale zpočátku soustředila především na sebe, na obnovu své ekonomiky, sociální stránky a celkově státní struktury. Socialismus vyměnila za kapitalismus a co se týče vztahů se západem, měla za cíl tyto vztahy zlepšit a zmírnit napětí, které zde doposud panovalo. Tohoto cíle mělo být dosaženo mimo jiné i prostřednictvím spolupráce s různými organizacemi a uskupeními, například organizací NATO, Mezinárodním měnovým fondem, uskupením G7, zapojením do Rady Evropy, podporou Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě.⁵¹ Díky tomu nemělo Rusko vypadnout ze světového dění úplně, ačkoliv hegemonie byla nyní čistě na straně Ameriky. Počáteční snaha o nastolení vřelých vztahů se západem ale rychle opadla a v Rusku se začaly čím dál více objevovat nacionální názory, které zastíňovaly ty prozápadní. NATO se začalo rozšiřovat dále směrem na východ a Rusko se otevřeně stavělo proti. Rusko se začíná už hned v roce 1993 ve své první doktríně a dále i v Koncepci zahraniční politiky Ruské federace obracet spíše na své blízké zahraničí (země SNS⁵²). Putin však po roce 2000 na chvíli přichází

⁵¹ EICHLER, J., TICHÝ, L. *USA a Ruská federace – komparace z pohledu bezpečnostní a strategické kultury*. Praha 2013, s. 141, ISBN 978-80-87558-16-4

⁵² SNS = Společenství nezávislých států. Toto uskupení zahrnuje 9 z 15 bývalých svazových republik Sovětského svazu: Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Moldavsko, Rusko, Tádžikistán, Uzbekistán.

s opětovným přikloněním k západu, jelikož si byl vědom nutnosti západních investic do ruské ekonomiky, a navíc usiloval o rovnoprávné partnerství a integraci do světového společenství.

Od vztahů se SNS se odvíjejí i definice hrozeb v obou doktrínách. Obě doktríny v sobě mají uvedené tradiční hrozby v podobě terorismu, proliferaace zbraní hromadného ničení a podobně, což může být možná platforma pro celosvětovou spolupráci, ale můžeme zde nalézt i konkrétnější hrozbu v podobě ozbrojených střetů právě v blízkém zahraničí a možnost jejich přerodu v konflikty na území Ruské federace, neméně důležitým bodem je i možnost rozšiřování vojenských bloků a svazků proti RF a následné narušení rovnováhy sil, případně vměšování se do vnitřních záležitostí Ruska. Dále Vojenská doktrína z roku 1993 *„jako zdroje vojenského nebezpečí, které mohou vést k potenciálnímu konfliktu, vyjmenovává především vojenskou moc NATO a americkou přítomnost v Evropě a na Dálném východě.“*⁵³ Hrozbu globální války téměř vylučuje.

Pozůstatky strategického myšlení SSSR lze pozorovat v oblasti vojenství a zbraní, kde si Rusové zprvu i nadále ponechávali svůj arsenal, s jehož pomocí by zpočátku byli schopni vojensky zasáhnout daleko od svého území, avšak později Boris Jelcin nařídil toto vybavení zredukovat. Nicméně, strategické jaderné zbraně bylo to jediné, co dělalo na světové scéně z RF velmoc, sice ne globální, ale jadernou, se kterou se muselo počítat. V dalších letech docházelo k jednáním o snížení počtu strategických útočných jaderných zbraní se Spojenými státy americkými. K řešení sporů však vojenské doktríny upřednostňují spíše nevojenské diplomatické prostředky, rozvoj dohod (bilaterálních i multilaterálních) atd. Zásadní změna byla zaznamenána v oblasti použití jaderných zbraní, kdy ve Vojenské doktríně z roku 1993 došlo k *„upuštění od závazku bývalého SSSR nepoužívat jaderné zbraně jako první (no first use).“*⁵⁴ Tento závazek však ve svých doktrínách nemají zanesené ani ostatní západní země, včetně USA, VB a Francie. RF se zavazuje nepoužít jaderné zbraně proti nikomu, kdo jadernými zbraněmi nedisponuje. Ke změně postoje k jaderným zbraním nedošlo ani ve Vojenské doktríně z roku 2000: *„Ruská federace si vyhrazuje právo použít jaderné zbraně jako odpověď na použití*

⁵³ EICHLER, J., TICHÝ, L. *USA a Ruská federace – komparace z pohledu bezpečnostní a strategické kultury*. Praha 2013, s. 143, ISBN 978-80-87558-16-4

⁵⁴ Tamtéž.

*nukleárních zbraní nebo zbraní jiného typu s hromadným účinkem proti sobě a svým spojencům, právě tak jako v případě agrese velkého rozsahu konvenčními silami a zbraněmi v situaci kritické pro národní bezpečnost Ruské federace.*⁵⁵

Zásadní vliv na strategické myšlení Ruské federace měly i události po roce 2000 – teroristické útoky v Americe (2001), válka v Afghánistánu (2001) a americká intervence v Iráku (2003). První zmíněná událost měla dopad na vnímání hrozeb, které vycházely nyní spíše z teroristických aktivit než z válečných konfliktů mezi zeměmi. Zároveň ale došlo k přebudování vztahů mezi RF a USA v pozitivním slova smyslu. Druhé z událostí, válce v Afghánistánu v roce 2001, předcházelo Putinovo vyslovení plné podpory směrem k USA v boji proti terorismu a následnému připojení Ruska k protiteroristické koalici. Naopak však Putin odmítl možnost přímého zapojení ruských ozbrojených sil do vojenských akcí na území Afghánistánu (jelikož to bylo v rozporu s Ústavou RF, jedině ospravedlnění této akce by bylo možné prostřednictvím pověření ze strany Rady bezpečnosti OSN), pomoc tedy měla zůstat jen v rovině například dodávek zbraní, poskytnutí informací, otevření ruského vzdušného prostoru pro humanitární letadla atd.⁵⁶ Tyto dvě události najednou Rusko postavily do situace, v níž bylo náhle stejně důležité jako USA a NATO. Změna v postoji Putina nastala při třetí ze zmíněných událostí, americká intervence v Iráku v roce 2003. Ruská federace tuto operaci odsoudila a kritizovala ji, avšak v zájmu celkové stability rusko-amerických vztahů ruský prezident opět vyjádřil Spojeným státům podporu. Obava z nárůstu amerického vlivu v případě vítězství Ameriky v Iráku však byla na místě.

Celkově by se první dvě desetiletí nové Ruské federace dala charakterizovat jako snaha o znovuoobnovení ruského vlivu a oproti SSSR je nyní RF spíše v pozici obranné nežli útočné, avšak i přes to neustále narůstají obavy z rozšiřování NATO, jež mělo do roku 2010 již 28 členů, mezi nimiž nalezneme všechny bývalé země Varšavské smlouvy (kromě Ruska).⁵⁷

⁵⁵ SDRUŽENÍ PRO KONTROLU ZBRANÍ. *Russia's Military Doctrine* [online]. [cit. 2020-11-10]. Dostupné z: <https://www.armscontrol.org/act/2000-05/russias-military-doctrine>

⁵⁶ EICHLER, J., TICHÝ, L. *USA a Ruská federace – komparace z pohledu bezpečnostní a strategické kultury*. Praha 2013, s. 160-161, ISBN 978-80-87558-16-4

⁵⁷ SEVEROATLANTICKÁ ALIANCE. *Member countries* [online]. © 24. 10. 2020 [cit. 2021-01-14]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52044.htm

3.1.2 DOKUMENTY SPOJENÝCH STÁTŮ AMERICKÝCH

Spojené státy americké spolu se západními zeměmi měly ke konci tisíciletí opačný osud než východní blok, který zanikl. USA se staly novým a jediným globálním hegemonem a jeho angažovanost po celém světě byla neomezená. Převaha Spojených států po rozpadu blokového systému, SSSR a Varšavské smlouvy, se ukázala hned na počátku devadesátých let 20. století, v „první válce v Zálivu“, kdy OSN prostřednictvím USA a dalších států osvobodily S. Husajnem anektovaný Kuvajt. Byla to krátká válka amerických zbraní proti Irácké armádě vyzbrojené sovětskými zbraněmi. Nové technologie ukázaly obrovskou převahu americké armády. Tato skutečnost významně ovlivnila nejen strategické myšlení, ale i vlastní strategické dokumenty.

Na světové scéně se však později objevili i noví aktéři, kteří do jisté míry ohrožovali pozici Ameriky, a proto byly USA nuceny na tuto skutečnost reagovat. Prvním zásadním okamžikem pro změnu strategického myšlení však byly teroristické útoky (2001), které vyvolaly potřebu použít sílu, která byla navíc k dispozici. Na to bezprostředně zareagovala Národní bezpečnostní strategie (NSS) z roku 2002, též označovaná jako Bushova doktrína. Za vlády prezidenta G. W. Bushe byly vydány ještě další dokumenty, a to Národní strategie boje proti šíření zbraní hromadného ničení (NSCWMD) 2002, Global Posture Review 2003, Národní bezpečnostní strategie (NSS) 2006.

Reakce na teroristické útoky v Bushově doktríně byly velmi silné, byly zde zakotveny některé důležité cíle, postoje a záměry:

- 1) uchování americké hegemonie;
- 2) režimy nepřátelských zemí, které budou označeny za nebezpečné pro USA, mohou být vojensky svrženy;
- 3) právo unilaterálního postupu v otázkách různých smluv, dohod a partnerství;
- 4) oprávnění preventivních válek proti tzv. darebáckým státům, jež podporují mezinárodní terorismus, šíření či získávání zbraní hromadného ničení a porušují mezinárodně uznané normy (případně ohrožují zájmy Spojených států amerických).

V roce 2002 se pro Ameriku stává prioritou militarismus a unilateralismus. Byl vymezen nový přístup k bezpečnostním hrozbám, jež měly být řešeny preemptivně, tedy předem zabránit jakémukoliv přímému ohrožení USA. Strategie se věnuje hlavně vyhlášení globální války proti terorismu (Global War on Terrorism). Ke zpřesnění možností, jak lze zasáhnout vůči teroristickým skupinám, došlo v dokumentu Národní strategie boje proti šíření zbraní hromadného ničení 2002. Podle amerického Sdružení pro kontrolu zbraní (The Arm Control Association) existují dvě skupiny států vlastnících jaderné zbraně a současně nečlenů smlouvy NPT (Smlouva o nešíření jaderných zbraní): za prvé Izrael, Pákistán a Indie jakožto země, které nejsou vyloženě nepřátelské vůči USA, a za druhé Irák, Írán a Severní Korea, jež byly označeny za nepřátelské a je nutné proti nim bojovat.⁵⁸ Dokument NSCWMD „*výslovně uvedl i možnost, že USA mohou nepřátelskému proliferátorovi zasadit zdrcující úder, kterému se předem nekladou žádná omezení.*“⁵⁹ Na základě toho následovala vojenská invaze do Afghánistánu a poté i do Iráku, kde byl za nepřátelského proliferátora označen Saddámův režim. V této doktríně se odrazil fakt, že 11. září bylo pro Američany od občanské války první velkou agresivní činností na jejich území, dokonce ani obě světové války nezasáhly americký kontinent tak jako právě tyto teroristické útoky.

Jednou z demonstrací nového unilateralismu byl příslib Bushovy administrativy vyvinout protiraketovou obranu, v důsledku čehož pak došlo k odstoupení od Smlouvy o boji proti balistickým raketám (Anti-Ballistic Missile Treaty) z roku 1972 s tehdy ještě Sovětským svazem.⁶⁰ Prohlášení prezidenta Bushe, že „*pokud jde o zajištění vlastní bezpečnosti, USA nepotřebují ničí souhlas,*“⁶¹ bylo pak jen dalším potvrzením jednostranného vnímání obrany Spojených států. Bush si svou doktrínou připravoval půdu pro vojenskou operaci Irácká svoboda, jež byla realizována v roce 2003 a po jejímž

⁵⁸ SDRUŽENÍ PRO KONTROLU ZBRANÍ. *Israel, India, and Pakistan: Engaging the Non-NPT States in the Nonproliferation Regime* [online]. © [cit. 2020-11-10]. Dostupné z: <https://www.armscontrol.org/act/2003-12/features/israel-india-pakistan-engaging-non-npt-states-nonproliferation-regime>

⁵⁹ EICHLER, J., TICHÝ, L. *USA a Ruská federace – komparace z pohledu bezpečnostní a strategické kultury*. Praha 2013, s. 69, ISBN 978-80-87558-16-4

⁶⁰ KRAUTHAMMER, CH. *The New Unilateralism* [online]. © 8. 6. 2001 [cit. 2020-11-03]. Dostupné z: <http://www.washingtonpost.com/archive/opinions/2001/06/08/the-new-unilateralism/20dcb60e-e8af-4a87-837c-e4cf85e96756/>

⁶¹ SCHNEIDER, B. *Bush makes a high-stakes move* [online]. © 10. 5. 2003 [cit. 2020-11-03]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2003/ALLPOLITICS/03/07/ip.pol.opinion.bush.speech/>

úspěšném dokončení bylo v Global Postre Review 2003 uveřejněno, že USA chtějí sice snižovat počty svých vojenských základen ve světě, ale naopak mají za cíl zvyšovat schopnost svých jednotek rychle udeřit kdekoli na Zemi. Útoky z 11. září 2001 tedy z tohoto pohledu napomohly prosazení nové politiky na Blízkém východě. Došlo ke vpádu amerických invazních vojsk na území Iráku a následnému svržení diktátora Saddáma Husajna. Situace se ovšem vyhrotila více, než se předpokládalo, a docházelo tak k čím dál tím častějším kritikám Bushovy doktríny. Vystaly otázky, nakolik je jednání USA oprávněné a pokud by stačilo tak málo k ospravedlnění této události, neměl by se svět obávat i podobného scénáře u dalších mezinárodních konfliktů, jimiž byly například Rusko vs. Gruzie nebo Čína vs. Tchaj-wan? V návaznosti na to byla vypracována nová Národní bezpečnostní strategie 2006 a později i Národní obranná strategie 2008.

V Národní bezpečnostní strategii 2006 se na jednu stranu zachovávají stanoviska z NSS 2002, na stranu druhou jsou ale navíc doplněny o další, mnohem mírnější formy hájení bezpečnosti USA. Důraz už není kladen jen na tvrdou vojenskou sílu a jednostranný postup, ale i na využití diplomacie. Vyzdvihována je i spolupráce se spojenci USA a s ostatními mezinárodními organizacemi.

O dva roky později byla zveřejněna pod záštitou nového prezidenta Baracka Obamy nová Národní obranná strategie 2008, též nazývaná jako Gatesova doktrína⁶², kde došlo k mnohem výraznějšímu posunu v myšlení, než tomu tak bylo mezi Bushovou doktrínou a NSS 2006. Změna se projevila ve třech hlavních rovinách:

- 1) nahlížení na hrozbu terorismu – místo označení Global War on Terrorism (GWOT) je tento problém definován jako „celosvětový boj proti násilné extremistické ideologii, která usiluje o rozvrácení mezistátního systému;“⁶³
- 2) přechod od unilateralismu k multilateralismu – spolupráce s americkými partnery a spojenci;

⁶² Robert Gates – ministr obrany Spojených států amerických v letech 2006-2011, jenž ve funkci nahradil svého předchůdce Donalda Rumsfelda.

⁶³ EICHLER, J. *Proměny bezpečnostní strategie USA na počátku 21. století*. Vojenské rozhledy, 2010, roč. 19 (51), č. 4, s. 38–48, ISSN 1210-3292

- 3) odklon od upřednostňování armády a vojenské síly – naopak preferování nevojenských prostředků.

Celkově by se soubor výše popsaných dokumentů i přes umírněnější názory v poslední strategii dal nazvat jako totální, Američané jsou si vědomi své pozice globálního hegemona a nehodlají se jí vzdát. Obzvláště pak s příchodem terorismu v novém tisíciletí se cítí být zodpovědní za zajištění celosvětového míru ve světě a řešení mezinárodních bezpečnostních otázek týkajících se všech zemí. To vše, včetně víry ve vlastní výjimečnost, formovalo a nadále formuje strategické myšlení Spojených států Amerických.

3.2 OBDOBÍ 2010-2020

3.2.1 DOKUMENTY RUSKÉ FEDERACE

Hned v roce 2010 byla zveřejněna Vojenská doktrína Ruské federace, kterou následovaly ještě dva důležité dokumenty – Vojenská doktrína Ruské federace 2014 a Národní bezpečnostní strategie Ruské federace 2015. Na následujících stránkách se jimi autorka bakalářské práce zabývá podrobněji.

Vojenská doktrína Ruské federace 2010

Tehdejší prezident Ruska D. A. Medveděv podepsal 5. 2. 2010 novou vojenskou doktrínu, jež navazuje na předešlé dokumenty⁶⁴ a zohledňuje stanoviska v nich uvedená.

Nadále i v této doktríně, stejně jako v předchozích, zůstává snaha omezovat vojenské konflikty a pokud možno jim předcházet. Pro zajištění tohoto cíle je nutné posílit systém kolektivní bezpečnosti v rámci Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti (OSKB), Společenství nezávislých států (SNS), Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) a Šanghajské organizace pro spolupráci (ŠOS); mezi další potřebné činy patří rozvoj vztahů s dalšími organizacemi, jako jsou EU a NATO.⁶⁵ Dalším cílem je zamezení možným závodům ve zbrojení, jež má být zajištěn za pomoci řádného plnění a uzavírání nových smluv a dohod o zbraních.

Hlavní vojenská nebezpečí jsou v této doktríně rozlišena na vnější a vnitřní – za vnější se pokládá především rozšiřování Severoatlantické aliance a přiblížení vojenské infrastruktury jejích členských států hranicím Ruska a budování protiraketové obrany narušující globální stabilitu a stávající rovnováhu sil.⁶⁶ To může být považováno pravděpodobně jako reakce na americkou myšlenku z předchozího roku vybudovat v Česku a Polsku protiraketový štít. Dále se z hlediska vnějších vojenských nebezpečí

⁶⁴ Vojenská doktrína Ruské federace 1993 a Vojenská doktrína Ruské federace 2000

⁶⁵ NÁRODNÍ ARCHIV RUSKÉ FEDERACE. *Военная доктрина 2010, bod 19 д)* [online]. [cit. 2020-11-13]. Dostupné z: www.kremlin.ru/supplement/461

⁶⁶ Tamtéž, bod 8 a), г).

jedná o militarizaci vesmíru a územní nároky vůči RF a jejím spojencům, případně pak zasahování do jejich vnitřních záležitostí.⁶⁷ V souvislosti s definováním hrozeb a nebezpečí pro Ruskou federaci je zde zmínka i o přetrvávajícím nebezpečí terorismu⁶⁸, který se masivně projevil na počátku 21. století a dal tak vzniknout novému globálnímu nepříteli, jenž je společný mimo jiné jak pro Rusko, tak i pro Spojené státy.

Vojenská hrozba je v tomto dokumentu charakterizována jako „*demonstrace vojenské síly během cvičení na území států sousedících s Ruskou federací nebo jejich spojenců za účelem provokace.*“⁶⁹ Toto ustanovení je pravděpodobně důsledek vojenského cvičení, které proběhlo v roce 2009 za spolupráce Severoatlantické aliance a armády Gruzie na jejím území. NATO samozřejmě popíralo, že by šlo o jakoukoliv spojitost s Ruskem, to však situaci vnímalo jako provokaci a cvičení kritizovalo.

Vnitřní hrozby zůstávají nadále stejné, a to narušení suverenity a územní celistvosti a pokusy o násilnou změnu ústavního pořádku.

Tradičně zde lze také nalézt odpor k šíření zbraní hromadného ničení a k porušování mezinárodních dohod a smluv.⁷⁰ Dne 8. dubna 2010, tedy přibližně dva měsíce po zveřejnění nové ruské doktríny, byla v Praze podepsána nová dohoda START, Dohoda o snížení počtu strategických zbraní. Ta bývá také někdy označována jako START III, jelikož navazuje na smlouvy START I a START II. Jedná se o vzájemnou dohodu mezi Ruskou federací a Spojenými státy o snižování počtu jaderných zbraní. Tato smlouva vešla v platnost o rok později a trvala až do 5. února 2021. Smlouva zahrnuje především požadavky na počet jaderných hlavic, respektive jejich omezení, jak již bylo zmíněno výše, avšak o použití jaderných zbraní se zde nehovoří. Díky tomu si mohla Ruská federace, stejně jako další státy, ve své doktríně vyhradit právo „*použít jaderné zbraně v reakci na použití jaderných či jiných typů zbraní hromadného ničení proti němu a (nebo) jeho spojencům, jakož i v případě napadení Ruska konvenčními zbraněmi, pokud by byla ohrožena samotná existence státu.*“⁷¹ Tím pravděpodobně Rusko naráží na fakt,

⁶⁷ Tamtéž, bod 8 г), д).

⁶⁸ Tamtéž, bod 8 κ).

⁶⁹ Tamtéž, bod 10 г).

⁷⁰ Tamtéž, bod 8 е), ж).

⁷¹ Tamtéž, bod 22.

že i řada konvenčních zbraní dokáže způsobit minimálně stejné škody jako některé z repertoáru nekonvenčních.

Stejně tak jako v dokumentech NATO nalezneme dohodu členských států v článku 5, i zde obdobně v bodě 21 považuje Ruská federace „*ozbrojený útok na členský stát OSKB za agresi proti všem členským státům OSKB a v tomto případě přijme opatření v souladu se Smlouvou o kolektivní bezpečnosti.*“⁷²

Ve druhé polovině Vojenské doktríny Ruské federace z roku 2010 jsou nadále rozebírány mírové operace, hlavní úkoly ozbrojených sil (ať už v době míru nebo agrese), rozvoj vojenské organizace, vojensko-ekonomická podpora obrany, zásobování ozbrojených sil, rozvoj vojensko-průmyslového komplexu, vojensko-politická a vojensko-technická spolupráce s cizími státy a mezinárodními a/nebo regionálními organizacemi.

Celkově tato doktrína, stejně tak jako jí předcházející, vychází z neútočného jádra, soustředí se především na obranu proti výše jmenovaným hrozbám, a to jak vnějším, tak i vnitřním. Navíc se Rusko cítí být přehlíženo a nedostává se mu od západu, a především USA takové pozornosti, jakou by si představovalo. Na základě toho započala již roku 2009 reforma ruské armády v domnění, že pokud Rusko vybuduje dostatečně silnou a schopnou armádu, může se mu od Ameriky dostat mnohem větší pozornosti. Především se jednalo o zjednodušení systému velení, částečnou profesionalizaci ozbrojených sil a také postupné obnovování výzbroje a vojenské techniky: hypersonické rakety, nové mezikontinentální balistické rakety, autonomní podmořské drony s jaderným pohonem, námořní řízené střely s plochou dráhou letu středního dosahu a další.⁷³ Celkově se předpokládalo upřednostnění jaderných zbraní na úkor zbraní konvenčních.⁷⁴

⁷² Tamtéž, bod 21.

⁷³ GAVLAS, P. *Bezpečnostní strategie a doktríny vybraných mocností*. Praha: UNIVERZITA Jana Amose Komenského Praha, 2020, str. 125. ISBN 978-80-7452-150-8

⁷⁴ EICHLER, J., TICHÝ, L. *USA a Ruská federace – komparace z pohledu bezpečnostní a strategické kultury*. Praha 2013, s. 190-191. ISBN 978-80-87558-16-4

Zefektivnění činnosti silových struktur Medveděv považoval, podobně jako jeho předchůdci, za klíčovou část celkové stability Ruské federace v mezinárodním systému.⁷⁵

Putinův projev 19. 3. 2014

Strategické myšlení nejen Ruské federace se značně změnilo po událostech na Krymu, jež jsou podrobněji popsány v předchozí kapitole (Klíčové události mezinárodních vztahů po druhé světové válce).

Pouhý den po oficiálním začlenění Krymu do Ruské Federace vystoupil Putin na veřejnosti, aby obhájil nedávná rozhodnutí Ruské Federace. Zdůraznil výsledky krymského referenda, které mluví jasně pro připojení Krymu k Ruské federaci. Dále komentuje postoj západních partnerů k dané věci: *„Velmi dobře věděli, že i na Ukrajině i na Krymu žijí miliony ruských lidí. Rusko se ocitlo na hranici, ze které nemohlo odstoupit. Jestliže se stále stlačuje pružina, nakonec se s velkou silou napřímí. Je třeba na to vždy pamatovat.“*⁷⁶

Mimo jiné prezident Putin děkuje za uznání jeho jednání ze strany Číny a Indie a vyzývá k takovým postojům i ostatní státy: *„Dnes se chci obrátit k národu Spojených států amerických, k lidem, kteří od založení tohoto státu, přijetí Deklarace nezávislosti, jsou hrdi na to, že svoboda je pro ně ze všeho nejdůležitější. Cožpak snaha obyvatel Krymu o svobodný výběr svého osudu není podobnou vzácností? Pochopte nás. Věřím, že mě pochopí i Evropané a především Němci. Připomenu, že během politických konzultací při spojení NSR a NDR na, mírně řečeno, expertní, ale vysoké úrovni, představitelé zdaleka ne všech zemí, které jsou a byly tehdy spojenci Německa, podpořily samotnou myšlenku spojení. Naše země však oproti tomu jednoznačně podpořila upřímnou, neudržitelnou touhu k národní jednotě. Jsem si jist, že jste na to nezapomněli a počítám s tím, že občané Německa stejně podpoří úsilí ruského světa, historického Ruska o obnovení jednoty. Obracím se k národu Ukrajiny. Upřímně si přeji, abyste nás pochopili: v žádném*

⁷⁵ HOREMUŽ, M. *Vojenská reforma v kontexte bezpečnostnej politiky Ruskej federácie* [online]. © 23. 10. 2009 [cit. 2021-11-13]. Dostupné z: <https://www.obranaastrategie.cz/cs/aktualni-cislo-2-2009/clanky/vojenska-reforma-v-kontexte-bezpecnostnej-politiky-ruskej-federacie.html>

⁷⁶ ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *Plné znění Putinova projevu, který zneklidnil svět* [online]. © 19. 3. 2014 [cit. 2020-12-28]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/svet/plne-zneni-putinova-projevu-ktery-zneklidnil-svet.A140319_144308_ln_zahranici_ani

*případě vám nechceme ublížit, urazit vaše národní citění. Vždy jsme si vážili územní celistvosti ukrajinské velmoci, na rozdíl od těch, kdo obětoval jednotu Ukrajiny svým politickým ambicím. Chlubí se svými hesly o velké Ukrajině, ale právě oni udělali vše pro to, aby se rozdělila.*⁷⁷

Z této reakce a postojů v ní uvedených následně vycházejí oba pozdější dokumenty Ruské federace (2014, 2015).

Vojenská doktrína Ruské federace 2014

V tomto případě se spíše, než o zcela novou vojenskou doktrínu jedná jen o rozšíření té předchozí, Vojenské doktríny Ruské federace z roku 2010. Struktura obou dokumentů zůstává stejná, jen došlo na několika místech ke změnám. Z velké části se jedná pouze o zpřesnění či logické rozšíření.

V dokumentu je vyzdvihována, více než ve Vojenské doktríně z roku 2010, spolupráce s ostatními zeměmi a uskupeními, ať už se jedná například o BRICS, Bělorusko nebo nově i Abcházii a Jižní Osetii.

Co se týče vnějších hrozeb, došlo k několika úpravám, zpřesněním a zvýrazněním nejen kvůli nárůstu globální konkurence: na NATO se kvůli jeho neustálému rozšiřování pohlíží jako na jednu z možných vnějších hrozeb.⁷⁸ Dále se Rusko zaměřuje na kosmický prostor, kde se obává jeho ovládnutí ze strany ostatních států (pravděpodobně nejmenovaných USA) ve svůj prospěch a následnému narušení celkové stability.⁷⁹ Není ani opomenuta „rostoucí hrozba globálního extremismu (terorismu) a jeho nové projevy v podmínkách nedostatečně efektivní mezinárodní protiteroristické spolupráce.“⁸⁰ Nechybí zde i jednoznačná reakce na nedávné události na Krymu a Ukrajině, a to

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ NÁRODNÍ ARCHIV RUSKÉ FEDERACE. *Военная доктрина 2014, bod 12 a)* [online]. [cit. 2020-11-13]. Dostupné z: static.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf

⁷⁹ Tamtéž, body 14 a 21.

⁸⁰ Tamtéž, bod 12 κ).

z hlediska připravenosti a organizace ruských ozbrojených sil.⁸¹ Vnější hrozbou i nadále zůstávají nepřátelské režimy, jejichž politika je pro zájmy Ruska ohrožující.

V oblasti vnitřních hrozeb se zpřesnila interpretace týkající se negativní propagandy a činnosti teroristických organizací, jež vede k oslabení ruských tradic v oblasti obrany vlasti, celkové suverenity a celistvosti.⁸²

V souvislosti s jadernými zbraněmi se oproti doktríně z roku 2010 nic nezměnilo, ať už se to týká jejich použití nebo omezování na základě dodržování smluv dříve uzavřených. Reforma ozbrojených sil, která započala v roce 2009, je stále v procesu, avšak ani v této době není armáda Ruské federace schopna vést útočnou válku proti zemím aliančního uskupení NATO a využívají tedy tyto ozbrojené síly jen k odstrašení a zamezení vypuknutí války.

Národní bezpečnostní strategie Ruské federace 2015

Tento dokument byl vydán 31. 12. 2015 a je v současné době posledním takovým dokumentem týkajícím se bezpečnosti. Stejně jako tomu bylo u Vojenské doktríny 2014, i tento dokument navazuje strukturálně na svého předchůdce z roku 2009. Obsahově se ovšem liší trochu více, a to v důsledku vnímání nedávných událostí.

Z hlediska ekonomické situace v zemi je zde uvedeno, že se ruská ekonomika již vyrovnala se sankcemi, které na ni byly uvaleny v předchozích letech ostatními zeměmi. Národní bezpečnost je podle tohoto dokumentu ohrožena především aktivitami Spojených států a jejich spojenců a partnerů v Evropě. Co se týká Severoatlantické aliance, postoje jsou totožné, ne-li ještě více zpřísněné, jako ve Vojenské doktríně Ruské federace z roku 2014. Západní země nadále kritizuje i z narušování stability v euroasijském prostoru (což je ostatně reakce na převrat na Ukrajině, jehož důsledkem byl ozbrojený konflikt). V neposlední řadě se tento dokument o Evropě zmiňuje v souvislosti s problémy při řešení hranic a imigrace. S použitím ozbrojených sil mimo

⁸¹ Tamtéž, bod 42.

⁸² Tamtéž, bod 13 a), б), в).

své hranice Ruská federace kalkuluje jen v případě ohrožení vlastní bezpečnosti v blízkém zahraničí a také se svolením OSN v souladu s Chartu OSN. Mimo spolupráci s BRICS, Abcházií a Jižní Osetií, které jsou uvedeny již ve Vojenské doktríně Ruské federace 2014, zde uvádí i zájem rozvíjení vzájemných vztahů s dalšími aktéry mezinárodního prostoru – Společenství nezávislých států (SNS), Šanghajská organizace pro spolupráci (ŠOS), Asijsko-pacifické hospodářské společenství (APEC). Čistě bilaterální vztahy uvádí pouze s Čínou a Indií.

3.2.2 DOKUMENTY SPOJENÝCH STÁTŮ AMERICKÝCH

Rok 2010 je v doktrinální sféře Spojených států amerických velmi důležitý a dal by se považovat za zlomový. Jedná se o výrazný milník mezi Bushovou doktrínou a dokumenty vydanými za vlády prezidenta Baracka Obamy.

Národní bezpečnostní strategie 2010

Přechod od unilateralismu k multilateralismu byl s nástupem Baracka Obamy na post prezidenta Spojených států amerických ještě zřetelnější než mezi posledními dvěma dokumenty NSS 2006 a NDS 2002. Nová Národní bezpečnostní strategie USA byla publikována a podepsána 27. 5. 2010. Té předcházela v dubnu 2009 pražský projev prezidenta B. Obamy o světě bez jaderných hlavic a o rok později již výše zmiňovaná Dohoda o snížení počtu strategických zbraní. Vize světa bez atomových zbraní byla sice na jednu stranu velmi atraktivní, byla dokonce i oceněna Nobelovou cenou za mír, na stranu druhou byla však kritizována kvůli nedostatečné domyšlenosti a malé míře realizovatelnosti. Někteří také tvrdí, že „*silný jaderný odstrašovací potenciál USA je nutný nejen pro jejich bezpečnost, ale zejména pro bezpečnost na celosvětové úrovni.*“⁸³

⁸³ EICHLER, J. *Proměny bezpečnostní strategie USA na počátku 21. století*. Vojenské rozhledy, 2010, roč. 19 (51), č. 4, s. 38–48, ISSN 1210-3292

Celkové hodnocení situace ve světě je mnohem optimističtější než v předchozích strategiích, nyní je kladně hodnocen nárůst počtu demokratických států, a navíc je kladen velký důraz na fakt, že „USA mají bezkonkurenčně nejsilnější armádu na světě, nejvýkonnější ekonomiku a nejdynamičtější obyvatelstvo.“⁸⁴

V Obamově doktríně zůstávají beze změny bezpečnostní hrozby, jimiž jsou i nadále šíření jaderných zbraní, terorismus (především pak spojení těchto dvou hrozeb – jaderný terorismus) a státy bez pevného (demokratického) režimu. Nový je však přístup k těmto hrozbám, ustupuje se od nadměrného spoléhání se na vojenskou sílu. Není vyloučena úplně, avšak nejprve by měly být využity veškeré mírnější nevojenské nástroje ve snaze vyřešit danou situaci. V tomto ohledu jsou Spojené státy připraveny hledat podporu i u svých zahraničních spojenců a dalších mezinárodních organizací, na něž se předešlý prezident moc nespolehal.

Jedna z věcí, která se oproti Bushově doktríně z roku 2002 vůbec nezměnila, byla ta, že strategie nového prezidenta Baracka Obamy i nadále zůstávala totální. Spojené státy americké se nechtějí vzdát statutu jediného hegemonu na poli mezinárodních vztahů a vztahují na sebe odpovědnost za celý svět. Tento úkol je však velkou výzvou a vyvstává otázka, jak dlouho potrvá, než nastane změna, a jakým směrem, jelikož i samotné Spojené státy si začínají uvědomovat, že jejich náskok už není takový, jako býval po rozpadu bipolárního světa a jejich pozice začíná slábnout nebo minimálně se srovnávat s ostatními vybranými státy.

Nuclear posture review 2010

Současně s novou NSS⁸⁵ byla vydána Zpráva o přezkoumání úlohy jaderných zbraní (Nuclear Posture Review 2010, NPR). Tento dokument začíná nejprve popisem

⁸⁴ EICHLER, J., TICHÝ, L. *USA a Ruská federace – komparace z pohledu bezpečnostní a strategické kultury*. Praha 2013, s. 108-109. ISBN 978-80-87558-16-4

⁸⁵ Ve skutečnosti se jedná o přibližně dvouměsíční rozdíl mezi zveřejněním Nuclear Posture Review 2010 a National Security Strategy 2010.

Nuclear Posture Review – 6. 4. 2010

National Security Strategy – 27. 5. 2010

důležitých změn v mezinárodním bezpečnostním prostředí. Texty se opírají o Obamovo tvrzení, že nejnebezpečnějším scénářem v danou chvíli je jaderný terorismus. Dále se pak NPR věnuje pěti klíčovým cílům americké politiky a postojům týkajících se jaderných zbraní:

1. *„Předcházení šíření jaderných zbraní a jadernému terorismu;*
2. *Snížení úlohy amerických jaderných zbraní v národní bezpečnostní strategii USA;*
3. *Udržování strategického odstrašování a stability při sníženém počtu jaderných sil;*
4. *Posílení regionálního odstrašování a uklidnění spojenců a partnerů USA;*
5. *Udržování bezpečného a účinného jaderného arzenálu.*“⁸⁶

Spojené státy americké si uvědomují důležitost Smlouvy o nešíření jaderných zbraní (NPT). Tato smlouva byla podepsána už v roce 1968. Od té doby ji přijalo 189 zemí. Hlavním cílem je omezení šíření jaderných zbraní, nevyvíjení takových zbraní státy, které je doposud nevyvíjely (zakázána je i snaha je získat jiným způsobem) a naopak jaderné odzbrojení států, které tyto zbraně vlastní. Jedním z problémů této smlouvy je fakt, že ji nepodepsaly všechny státy, a to hlavně ne všechny státy, které atomovými zbraněmi disponují. Jedná se o Izrael, Pákistán, Indii a Severní Koreu.⁸⁷ V souvislosti s NPR 2010 a NSS 2010 se USA snaží o posílení důvěry v NPT, což se částečně podařilo díky podpisu nové smlouvy START III a částečně i díky faktu, že se Spojené státy zavázaly k nepoužití jaderných zbraní proti státům, které jaderné zbraně nevlastní.

Národní bezpečnostní strategie 2015

Tato strategie se formovala po Arabském jaru a událostech na Krymu. Totální charakter dokumentu a braní na sebe veškeré zodpovědnosti za celosvětový mír a globální

⁸⁶ NÁRODNÍ ARCHIV USA. *Nuclear Posture Review 2010*, str. 9 [online]. [cit. 2020-12-20]. Dostupné z: https://dod.defense.gov/Portals/1/features/defenseReviews/NPR/2010_Nuclear_Posture_Review_Report.pdf

⁸⁷ Severní Korea smlouvu původně přijala, ale pak od ní bohužel odstoupila.

bezpečnost si s sebou nese z předchozí NSS 2010. Důkazem toho může být výrok prezidenta Baracka Obamy hned v úvodu: „*Otázkou není, zda Amerika povede svět, ale jak ho povedeme.*“⁸⁸

Důležitým prvkem mezinárodního dění je skutečnost existence Transpacifického partnerství (TPP), které je zakotveno ve vícestranné regionální dohodě o volném obchodu a spolupráci členských států⁸⁹, a dále myšlenka další spolupráce v podobě Transatlantického obchodního a investičního partnerství (T-TIP). Jedná se o uvažovanou smlouvu o volném obchodu mezi Evropskou unií a Spojenými státy americkými, vynechány jsou v tomto případě Čína i Rusko.

Hrozby nadále přetrvávají stejné jako v NSS 2010, avšak mění se jejich uspořádání. Na první místo je stavena hrozba ruské agrese a až za ní následuje Islámský stát a jaderné zbraně. Zmíněna je i obava z růstu významu Číny, Indie a celkově asijského kontinentu. Vnějšími hrozbami i nadále zůstávají nedemokratické režimy, které je nutné demokratizovat.

Národní bezpečnostní strategie 2017

Nová Národní bezpečnostní strategie USA byla zveřejněna 18. prosince 2017 novým prezidentem Donaldem J. Trumpem. Je rozdělena do čtyř hlavních pilířů: první se věnuje ochraně Američanů, jejich vlasti a amerického způsobu života, na to navazuje druhý pilíř o americké prosperitě a její propagaci, třetí pilíř nese název Zachování míru prostřednictvím síly a poslední část je spjata s vlivem Ameriky na okolní svět.

V celosvětovém měřítku by se dalo říct, že Spojené státy americké jsou od minulého století hegemonek, avšak nyní je již znatelná tendence Číny, popřípadě Ruska, narušovat toto dosavadní uspořádání světa, což je ostatně zmíněno i přímo v této strategii.

⁸⁸ NÁRODNÍ ARCHIV USA. *National Security Strategy 2015*, str. 2 [online]. [cit. 2021-01-04].

Dostupné z:

https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy_2.pdf

⁸⁹ V roce 2017 bylo však členství v této dohodě ze strany USA vypovězeno, smlouva ale nadále funguje i bez nich.

Trump si je toho vědom a cítí se být ohrožen, a proto v jeho nové doktríně nemá již hlavní pozornost terorismus⁹⁰. Hned z prvních pár rádků této strategie lze poznat, že Trump staví Ameriku na první místo a hodlá podle toho konstruovat velkou část své politiky, což ovšem sdělil už při svém prvním inauguračním proslovu. Heslo „America First“, které se v dokumentu objevuje, hovoří samo za sebe. Neméně významným důkazem této myšlenky je i výrok prezidenta v úvodu prvního pilíře NSS: „*Budeme hájit naši zemi, chránit naše komunity a dáme bezpečí amerického lidu na první místo.*“⁹¹

Pro dosažení cílů USA je potřeba neustále budovat silnou ekonomickou moc, která napomůže v rozvoji Ameriky a udržení pozice světového lídra. USA mají výhodu ve svém bohatství energetických zdrojů, jsou jimi uhlí, zemní plyn, ropa, obnovitelné zdroje a jaderná energie. Na tomto základu je možno stavět a dále rozšiřovat svůj vliv. S ohledem na budoucnost bude celosvětová poptávka po energii neustále stoupat.

Trump klade velký důraz na spolupráci s ostatními zeměmi, státními a nestátními organizacemi. Američané jsou podle Trumpa otevřeni novým spojenectvím, partnerstvím a aliancím a stávající svazky chtějí nadále rozvíjet.

V oblasti hrozeb a nebezpečí pro Spojené státy americké je zmíněno například jednání Severní Koreje, podpora teroristických skupin Íránem a v neposlední řadě džihádistické teroristické organizace⁹² ohrožující životy amerických občanů. Nebezpečí však proudí i zevnitř státu – obchod s drogami, páchání násilných zločinů, ohrožení infrastruktury, zasahování do politických procesů apod. Dále dává Trump na vědomí, že je přímo nutné bránit se zbraním hromadného ničení, které vnímá mimo jiné za přímou hrozbu pro svůj lid. Za největší agresory, kteří by mohli tento typ zbraní použít proti Spojeným státům americkým a tím ohrozit jejich obyvatele, považuje Trump ISIS a další teroristické skupiny, nadnárodní zločinecké organizace, Severní Koreu, ale i Rusko a Čínu, které rozhodně za USA nezaostávají, co se vývoje zbraní týče. Avšak Rusko a Čína nejsou státy, které by Trump považoval za hrozbu v pravém slova smyslu, a proto i nadále

⁹⁰ Terorismus byl nejaktuálnější v době po 11. září, tedy v doktríně bývalého prezidenta George W. Bushe.

⁹¹ NÁRODNÍ ARCHIV USA. *National Security Strategy 2017*, str. 17 [online]. [cit. 2021-01-04]. Dostupné z: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>

⁹² Např. ISIS a al-Kaida, dále organizace Hizballáh podporovaná Íránem.

klade důraz na stabilitu dlouhodobých strategických vztahů s nimi. Závěrem Trump k tomuto tématu dodává, že se nesmí opomenout kyberprostor, jehož role se v posledních letech velmi posiluje a otevírají se tak další nové možnosti, ať už pozitivní nebo negativní.

Největším problémem mezi USA a Ruskem je v tuto chvíli existence Severoatlantické aliance (NATO). Je to však pochopitelné, jelikož NATO neustále posouvá své hranice blíže k těm ruským. Čínská lidová republika ohrožuje Spojené státy americké tím, že „*usiluje o vysídlení Spojených států v indopacifickém regionu, o rozšíření možností svého státem řízeného ekonomického modelu a o přeorganizování regionu ve svůj prospěch.*“⁹³ Naopak ale Trump nevylučuje spolupráci s oběma zeměmi, pokud to bude v souladu s pravidly a státy budou sdílet společný zájem.

Národní obranná strategie 2018

Tento dokument byl vydán 19. 1. 2018. Navazuje na předchozí dokument a dochází zde, na rozdíl od starších strategií, k odklonu od operací primárně vedených proti terorismu směrem ke strategickému soupeření s momentálními největšími mocenskými rivaly na poli mezinárodních vztahů – Čínou a Ruskou federací, kteří díky dosavadnímu americkému soustředění se na důsledky teroristických útoků z roku 2001 mohli v tichosti budovat své ozbrojené síly s cílem oslabit hegemonistickou pozici Spojených států amerických: „*Mezistátní strategická soutěž, nikoliv terorismus, je nyní hlavním zájmem národní bezpečnosti USA,*“⁹⁴ a „*ústřední výzvou pro prosperitu a bezpečnost USA je znovuobjevení dlouhodobé strategické konkurence.*“⁹⁵

Pod pojem národní bezpečnost je nyní kromě ochrany před vojenským útokem zahrnuto i ohrožení nevojenských rozměrů (například ekonomické, kybernetické nebo energetické).

⁹³ Tamtéž, str. 35.

⁹⁴ NÁRODNÍ ARCHIV USA. *National Defense Strategy 2018*, str. 3 [online]. [cit. 2021-01-04]. Dostupné z: <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>

⁹⁵ Tamtéž, str. 4.

V NDS jsou vytyčeny tři základní priority: zvýšení ničivosti bojových jednotek, posílení aliancí, partnerství a spojení a potřeba reformy obchodních zvyklostí Pentagonu.⁹⁶ Za oblasti mocenského soupeření byly označeny Indo-Pacifik, Evropa a Střední východ.⁹⁷

Realizace cílů stanovených v NSS 2017 a NDS 2018 prostřednictvím vojenských prostředků je blíže popsána v Národní vojenské strategii (NMS) 2018.

Nuclear posture review 2018

Je důležité zmínit i problematiku jaderných sil, o které pojednává dokument s názvem Zpráva o jaderném stavu z roku 2018. Podle něj je možné s pomocí jaderných zbraní udržet mír ve světě fungující na principu odstrašování, avšak ani to nemůže zabránit skutečným konfliktům. Odrazení jaderného útoku není ale jediným úkolem jaderných zbraní. Slouží také k odstrašení nejaderného útoku, zajištění spojenců a partnerů a dosažení amerických cílů, pokud odstrašení selže.⁹⁸ Nejdůležitějším úkolem však zůstává zabránění šíření zbraní a přístupu teroristů k hotovým zbraním, materiálům nebo odborným znalostem týkajících se jaderné politiky.

⁹⁶ Tamtéž, str. 7.

⁹⁷ Tamtéž, str. 8.

⁹⁸ NÁRODNÍ ARCHIV USA. *Nuclear Posture Review 2018, str. 40-44* [online]. [cit. 2021-01-04]. Dostupné z: <https://media.defense.gov/2018/Feb/02/2001872886/-1/-1/1/2018-NUCLEAR-POSTURE-REVIEW-FINAL-REPORT.PDF>

3.3 ZÁVĚRY ANALÝZY

Posledním bodem v této kapitole je shrnutí informací jak z předchozího zkoumání historických událostí, jež ovlivnily postupný vývoj strategického myšlení, tak i z výše rozebíraných analýz strategických dokumentů Spojených států amerických a Ruské federace. Závěry analýzy budou, stejně jako strategické dokumenty, rozděleny do dvou částí: 1990-2009 a 2010-2020 a budou hodnoceny podle kritérií, které si autorka zvolila již v předchozím bodě.

Období 1990-2009

V roce 1991 vznikla Ruská federace jako hlavní nástupnický stát po rozpadu SSSR. Strategie SSSR a RF jsou však velmi odlišné. Zatímco SSSR byl mnoho let v opozici s USA a přizpůsoboval tomu své zájmy, cíle, vnímání hrozeb, ozbrojené síly a další, u RF lze pozorovat změnu a přehodnocení těchto bodů: po zániku východního bloku, SSSR a Varšavské smlouvy se Rusko chtělo soustředit především samo na sebe, obnovit zchátralou ekonomiku a zotavit se z nedávných událostí, aby mohlo v budoucnu opět konkurovat Spojeným státům. Za cíl si, oproti SSSR, kladlo zlepšení vztahů se Západem, čehož mělo být dosaženo prostřednictvím angažovanosti v různých světových uskupeních a spolupráce s nimi. To ovšem netrvalo dlouho a po rozhodnutí NATO v čele s USA rozšiřovat se stále více na východ se Rusko cítilo v ohrožení. Nakonec se tedy obrací na Společenství nezávislých států, své blízké zahraničí. Jaderné zbraně jako jediné udržovaly Ruskou federaci na světové scéně, tudíž se s nimi muselo počítat. Na rozdíl od útočné strategie SSSR se myšlení RF nese spíše v duchu obranném, neútočném.

Spojené státy americké se oproti tomu na konci 20. století vyvíjely v naprosto odlišných podmínkách, kdy po roce 1990 byly jediným globálním hegemonem. Tento stav jim vyhovoval a chtěly ho i na dále do budoucna udržet. Velký zlom, který se projevil ve strategickém myšlení, nastal v roce 2001 v důsledku teroristických útoků. Administrativa tehdejšího amerického prezidenta G. W. Bushe na to zareagovala novou Národní bezpečnostní strategií 2002, na niž navazovaly i další dokumenty pod jeho záštitou a nesly se ve velmi podobném charakteru: do popředí z hlediska hrozeb se dostal

bezesporu terorismus a byla vyhlášena globální válka proti terorismu. Prioritou pro Američany byl nyní militarismus a unilateralismus. V domnění, že chrání americký lid, nařídil Bush invazi do Iráku a následně i Afghánistánu bez ohledu na vyjádření OSN či NATO. Toto jednání se brzy dočkalo kritiky ze strany ostatních států a nový prezident Barack Obama tak pro uklidnění situace ve své Národní obranné strategii 2008 upouští od militarismu a unilateralismu, a navíc došlo ke změně v nahlížení na terorismus. Obamova strategie však i nadále nese totální charakter, prostřednictvím kterého na sebe USA berou zodpovědnost za celý svět.

Období 2010-2020

a) národní zájmy a cíle země:

- Ruská federace se již od svého vzniku snažila navrátit zpět do stavu před rozpadem SSSR, být znovu hráčem na mezinárodním poli, a to takovým hráčem, který bude ze strany současného hegemonu respektován a považován za rovnocenného partnera, o to více po událostech na Krymu po roce 2014, kdy došlo k velké kritice ruských činů a distancování se od nich prostřednictvím různých sankcí apod.
- Spojené státy americké od konce minulého století drží prvenství ve světě hegemonismu. Tento stav převahy v různých oblastech (vojenská, ekonomická, technologická, morální ...) se snaží usilovně zachovat, avšak v posledních letech pro to musejí vynakládat čím dál tím více úsilí, není proto divu, že se uchylují i k tvrdé síle.

b) předpokládaný způsob jejich dosažení:

- Rusko se i nadále snaží rozvíjet svou ekonomiku, jelikož bez silné ekonomiky nemůže požadovat, aby byli bráni za rovnocenné partnery, dále posilují svou obranyschopnost a snaží se navázat diplomatické styky a různé další spolupráce s ostatními zeměmi, především těmi patřícími do uskupení Společenství nezávislých států. Oproti tomu se musí vyrovnávat s různými sankcemi, které na ně byly uvaleny nejen v důsledku událostí na Krymu.

- Spojené státy, jak již bylo zmíněno výše, se nebojí pro dosažení svých cílů použít sílu, aby si i nadále udržely pozici hegemonu.

c) skutečná realizace těchto cílů:

- Strategické dokumenty RF jsou v tomto ohledu velice obranné, a to jak z pohledu svých národních zájmů, tak ale i zájmů ve svém blízkém zahraničí. Snaží se posilovat svou obranyschopnost za pomoci rozvoje ať už ekonomického nebo například technologického. Součástí jejich plánu je snižování závislosti na ostatních státech, především té ekonomické.
- USA naopak zastávají útočnou vizi, jsou mnohem agresivnější, mají ozbrojené síly rozmístěné po celém světě a v řadě případů vedou s jednotlivými subjekty ekonomickou válku (v podobě embarg, sankcí, cel atd.). Dále využívají ideologického tlaku, diplomacie a podpory opozice ve vybraných státech.

d) vnímání hrozeb:

- Hlavní hrozbou, která je ve strategických dokumentech zanesena již od samotného vzniku RF, je bezpochyby rozšiřování Severoatlantické aliance, jejímž lídrem jsou Spojené státy americké. Tato hrozba je s postupným mizením tzv. nárazníkového pásma mezi RF a NATO vnímána čím dál tím intenzivněji a ostřeji. Této hrozbě je Rusko ochotno přizpůsobit i svou ekonomiku, schopnost mobilizace a své ozbrojené síly.
- USA za největší hrozbu považují objevení se nových aktérů, kteří ohrožují jejich dosavadní postavení hegemonu. Jedná se konkrétně o Čínskou lidovou republiku, jež prokazatelně USA předstihla v minulých letech minimálně ekonomicky. Dále jako hrozbu vnímají i RF, která na Spojené státy zatím sice nemá po ekonomické stránce, ale dokáže jim konkurovat v oblasti nových zbraní. Další uvažovaní aktéři, kteří se objevili na scéně, jsou pro USA hrozbou zejména v ekonomické a finanční oblasti.

e) postoj k jaderným zbraním:

- Po Kubánské krizi, kdy měl svět velmi blízko k vypuknutí jaderné války, nastalo uvědomění si vážnosti situace a začalo docházet k uzavírání různých bilaterálních a multilaterálních smluv a dohod v oblasti právě

jaderných zbraní. Docházelo ke snižování počtu jaderných zbraní, k jejich omezování, zákazu šíření apod. Konkrétní použití jaderných zbraní se od vzniku RF v podstatě zásadním způsobem nijak nezměnilo, mají převážně odstrašující úlohu.

- USA na problematiku jaderných zbraní nahlízejí velice podobně, jsou také součástí několika smluv a dohod týkajících se jaderných zbraní a jejich použití mají taktéž zakotvené ve svých strategiích. I zde plní roli především odstrašující.

Vývoj strategického myšlení USA a RF

Strategické myšlení v době blokového uspořádání světa bylo velmi ovlivněno chladnými vztahy mezi východním blokem v čele se SSSR a západním blokem vedeným USA. Tito dva hlavní rivalové spolu však vedli spory nepřímou, pokud by totiž došlo na přímou konfrontaci, nevyhnul by se svět třetí světové válce, tentokrát však za použití jaderných zbraní, což by mělo katastrofální následky. Za cíl si jak jedna, tak druhá strana nastavila ovládnout protivníkovu území a nastolit svou myšlenkovou ideu po celém světě.

Zlomovým bodem byl rozpad tohoto bipolárního uspořádání světa, Sovětského svazu i Varšavské smlouvy, ze kterého vzešlo Rusko jako poražené, maximálně s regionálním dosahem, a Spojené státy naopak jako globální vítězové. Toto vítězství ovlivnilo nejen sebevědomí Spojených států, ale i celkově jejich strategické myšlení. Síla a prestiž, které USA nyní měly, dovolovaly přijímat cíle dosud nerealizovatelné, s globálním rozsahem. Od toho se odvíjelo i jejich strategické myšlení, které nepřipouštělo žádné kompromisy a bylo velice ovlivněno právě jejich velkou mocí.

Nově byly však oproti stavu v blokovém systému znát tendence obou států ve smyslu sblížení a spolupráce, výrazněji se tato skutečnost projevila po teroristickém útoku z 11. září 2001. K následnému opětovnému ochlazení vztahů ale došlo o pár let později, kdy se na Ukrajině a Krymu v roce 2013 a 2014 odehrály významné události v podobě secese Krymu a jeho následnému připojení k Ruské federaci. Rusko se setkala jen s minimální podporou ze strany několika států (členové BRICS), ostatní země toto chování ostře kritizovaly a vůči Ruské federaci se vymezily i různými sankcemi.

S nástupem nového tisíciletí začaly být i zřejmé některé tendence v podobě ohrožování americké hegemonní pozice. USA se svého vedení nechtějí za žádnou cenu

vzdát a udělají vše pro to, aby si ho udržely. Vážným soupeřem se však může jevit například Čína, která v některých ekonomických ukazatelích HDP předstihla USA, a dalším ekonomickým vyzyvatelem je i Indie. Rusko je oproti USA napřed v oblasti nových technologií a zbraní, například v hypersonických zbraních. USA se proti tomuto snaží bránit všemi možnými dostupnými prostředky, ať už v podobě navazování různých spojení nebo třeba vedením ekonomických válek proti jednotlivým zemím ve snaze oslabit jejich pozici, nezdráhá se ale ani použít tvrdou agresivní sílu k dosažení vlastních cílů a udržení svého postavení. RF, která si je vědoma dosavadní převahy Spojených států amerických, jedná oproti USA mírněji, v duchu spolupráce a multilaterality, usiluje o prosazení své země diplomatickou cestou, o rovnoprávnost aktérů, dodržování Charty OSN, nevměšování se do vnitřních záležitostí států a z hlediska ozbrojených sil se soustředí především na obranu a odstrašení protivníka před agresí, nikoliv na útok.

ZÁVĚR

V rámci této bakalářské práce bylo zjištěno, že strategické myšlení prošlo od konce druhé světové války značnou proměnou, tím spíše za posledních deset let. Studium jednotlivých strategických dokumentů Ruské federace a Spojených států amerických potvrdilo myšlenku, že tyto dokumenty představují důležitý odraz vývoje myšlení a na základě informací v nich uvedených lze pozorovat důležité změny v mezinárodním dění.

V případě Ruské federace se od počátku její existence myšlení příliš nezměnilo, z velké části je obranné, samozřejmě bychom zde ale našli i několik útočných prvků. V současné době usiluje spíše než o pozici hegemona o rovnocenné partnerství aktérů na mezinárodním poli a o respektování Charty OSN. Toho se snaží dosáhnout především mírovými prostředky, diplomatickým vyjednáváním a cestou spolupráce s ostatními zeměmi, což je ostatně zakotveno i ve strategických dokumentech Ruské federace.

Ve velkém protikladu z hlediska strategického myšlení je Amerika, která je zvyklá být od konce minulého století jediným globálním hegemonem a tuto pozici se snaží i nadále udržet, ačkoliv je to v novém tisíciletí stále těžší a těžší, a to kvůli příchodu nových aktérů na scénu. Tito aktéři mají vliv na strategické myšlení USA z hlediska možného ohrožení jejich hegemonistické pozice, jedná se např. o Čínu a Indii z ekonomického hlediska, Rusko z pohledu vojensko-technologického. Tomu Spojené státy přizpůsobily své chování a jednání, vyznačující se především velkou silou a asertivitou, až agresivitou, které mají zabránit změně jejich dosavadní pozice. Toto chování je zřetelně patrné i v jejich dokumentech, kde byl v posledních letech dokonce použit i výraz „America First“, jenž vystihuje americký postoj k celkové situaci ve světě i místa Spojených států v něm.

Cíle, tedy popsání vývoje strategického myšlení, bylo úspěšně dosaženo. Použita k tomu byla nejprve metoda analýzy v případě doktrín a jiných dokumentů Ruské federace a Spojených států amerických. V poslední části bakalářské práce byla aplikována syntéza na předchozí informace, z čehož byly vyvozeny závěry.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

EICHLER, J. *Proměny bezpečnostní strategie USA na počátku 21. století*. *Vojenské rozhledy*, 2010, roč. 19 (51), č. 4. ISSN 1210-3292

EICHLER, J., TICHÝ, L. *USA a Ruská federace – komparace z pohledu bezpečnostní a strategické kultury*. Praha 2013, s. 141, ISBN 978-80-87558-16-4

GAVLAS, P. *Bezpečnostní strategie a doktríny vybraných mocností*. Praha: UNIVERZITA Jana Amose Komenského Praha, 2020. ISBN 978-80-7452-150-8

GAVLAS, P. *Průběh a výsledky 2. světové války, konec bipolarity a vývoj k současnosti*. Praha: UNIVERZITA Jana Amose Komenského Praha, 2020. ISBN 978-80-7452-150-8

MARSHALL, T. *V zajetí geografie*. Praha: Rybka Publishers, 2018. ISBN 978-80-87950-49-4

Seznam použitých zahraničních zdrojů

NÁRODNÍ ARCHIV RUSKÉ FEDERACE. *Военная доктрина 2000* [online]. [cit. 2020-11-13]. Dostupné z: www.kremlin.ru/supplement/461

NÁRODNÍ ARCHIV RUSKÉ FEDERACE. *Военная доктрина 2014* [online]. [cit. 2020-11-13]. Dostupné z: static.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf

NÁRODNÍ ARCHIV USA. *National Defense Strategy 2018* [online]. [cit. 2021-01-04]. Dostupné z: <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>

NÁRODNÍ ARCHIV USA. *Nuclear Posture Review 2010, str. 9* [online]. [cit. 2020-12-20]. Dostupné z:

https://dod.defense.gov/Portals/1/features/defenseReviews/NPR/2010_Nuclear_Posture_Review_Report.pdf

NÁRODNÍ ARCHIV USA. *Nuclear Posture Review 2018*, str. 40-44 [online]. [cit. 2021-01-04]. Dostupné z: <https://media.defense.gov/2018/Feb/02/2001872886/-1/-1/1/2018-NUCLEAR-POSTURE-REVIEW-FINAL-REPORT.PDF>

NÁRODNÍ ARCHIV USA. *National Security Strategy 2015* [online]. [cit. 2021-01-04]. Dostupné z: https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy_2.pdf

NÁRODNÍ ARCHIV USA. *National Security Strategy 2017* [online]. [cit. 2021-01-04]. Dostupné z: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>

Seznam použitých internetových zdrojů

AMRÁDNÍ NOVINY. *Čínská strategie obrany proti jadernému útoku* [online]. © 22. 10. 2020 [cit. 2020-10-28]. Dostupné z: <https://www.armadninoviny.cz/strategie-ciny-proti-jadernemu-utokuc2a0.html>

BLOGEŘI WEBU STŘÍPKY. *Arabské jaro* [online]. © 21. 3. 2015 [cit. 2021-01-15]. Dostupné z: <https://webovestranky.blogger.cz/Soucasnost/Arabske-jaro>

CHECK POINT SOFTWARE TECHNOLOGIES LTD. *Live cyber threat map* [online]. © 20. 2. 2021 [cit. 2021-02-20]. Dostupné z: <https://threatmap.checkpoint.com>

ČESKÁ TELEVIZE. *Rusko odstupuje od smlouvy o otevřeném nebi* [online]. © 15. 1. 2021 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3255148-rusko-odstupuje-od-smlouvy-o-otevrenem-nebi>

ČESKÁ TELEVIZE. *USA odstupují od dohody o otevřeném nebi. V pátek mimořádně zasednou velvyslanci států NATO* [online]. © 21. 5. 2020 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z:

<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3102419-spojene-staty-odstupuji-od-dohody-umoznujici-kontrolni-prelety>

ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *Čekají svět závody ve zbrojení? Smlouva o likvidaci raket mezi Washingtonem a Moskvou zanikla* [online]. © 2. 8. 2019 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/inf-smlouva-likvidace-raket-stredniho-a-kratkeho-doletu-michail-gorbacov-ronald_1908021037_och

ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *Hrozí nový závod ve zbrojení. Brzy vyprší dohoda START, varovala Moskva* [online]. © 1. 11. 2019 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/dohoda-start-odzbrojovaci-smlouva-nezbyva-cas-vyprsi-2021.A191101_115322_zahranicni_chtl

ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *Jaderného arzenálu ve světě ubylo, devět velmocí disponuje 13 865 atomovými zbraněmi* [online]. © 15. 6. 2020 [cit. 2020-11-21]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/svet/sipri-jadernych-zbrani-je-ve-svete-min-staty-je-ale-modernizuji.A200615_114623_ln_zahranici_ele

ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *Plné znění Putinova projevu, který zneklidnil svět* [online]. © 19. 3. 2014 [cit. 2020-12-28]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/svet/plne-zneni-putinova-projevu-ktery-zneklidnil-svet.A140319_144308_ln_zahranici_ani

ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *Putin rozhodl o anexi Krymu v závěrečný den her v Soči* [online]. © 9. 3. 2015 [cit. 2020-12-28]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1510146-putin-rozhodl-o-anexi-krymu-v-zaverecny-den-her-v-soci>

ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *Putin: USA narušují rovnováhu, musíme odpovědět* [online]. © 10. 2. 2007 [cit. 2020-10-26]. Dostupné z: <https://zahranicni.ihned.cz/c1-23104685-putin-usa-narusuji-rovnovahu-musime-odpovedet>

ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *Raketová smlouva INF je minulostí. Rusko a USA potvrdily její zánik* [online]. © 2. 8. 2019 [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/zahranicni/raketova-smlouva-inf-je-minulosti-rusko-a-usa-potvrdily-jeji-zanik-1361136>

ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *Ukrajinský prezident se na summitu ve Vilniusu do EU nalákat nenechal* [online]. © 28. 11. 2013 [cit. 2021-02-13]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/janukovyc-se-nenechal-presvedcit-do-asicoacni-dohody-s-eu.A131128_230036_zahranicni_neh

ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *USA omezí použití jaderných zbraní a nebudou vyvíjet nové* [online]. © 6. 4. 2010 [cit. 2020-10-26]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/amerika/clanek/usa-omezi-pouziti-jadernych-zbrani-a-nebudou-vyvijet-nove-31236>

EURACTIV. *Události na Ukrajině v únoru 2014* [online]. © 14. 8. 2014 [cit. 2020-12-28]. Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/aktualne-v-eu/linksdossier/udalosti-na-ukrajine-v-unoru-2014-000111/>

EUROSKOP. *Energetika v EU: několik grafů a čísel* [online]. © 26. 6. 2014 [cit. 2021-02-21]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/46/24305/clanek/energetika-v-eu-nekolik-grafu-a-cisel/?ulozit=1>

FEDERAL STATE STATISTIC SERVICE. *Sustainable development goals in the Russian federation* [online], str. 9. © 30. 1. 2020 [cit. 2020-10-12]. Dostupné z: https://eng.gks.ru/storage/document/document_statistic_collection/2020-01/31/SDG_in_Russia_2019_eng.pdf

HOREMUŽ, M. *Vojenská reforma v kontexte bezpečnostnej politiky Ruskej federácie* [online]. © 23. 10. 2009 [cit. 2021-11-13]. Dostupné z: <https://www.obranaastrategie.cz/cs/aktualni-cislo-2-2009/clanky/vojenska-reforma-v-kontexte-bezpecnostnej-politiky-ruskej-federacie.html>

KACLOVÁ, M, POSPÍŠILOVÁ, K. *Spojené státy odstupují od smlouvy ABM* [online]. © 13. 12. 2001 [cit. 2020-12-29]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/spojene-staty-odstupuji-od-smlouvy-abm_200112131920_mkaclova

KOTRBATÝ, A. *Evropa podle Trumpa: USA chtějí být silné, ale neprovokovat. Fort Trump je v nedohledu* [online]. © 11. 3. 2019 [cit. 2020-11-15]. Dostupné z:

<https://www.info.cz/zpravodajstvi/svet/evropa-podle-trumpa-usa-chteji-byt-silne-ale-neprovokovat-fort-trump-je-v-nedohlednu>

KRAUTHAMMER, CH. *The New Unilateralism* [online]. © 8. 6. 2001 [cit. 2020-11-03]. Dostupné z: <http://www.washingtonpost.com/archive/opinions/2001/06/08/the-new-unilateralism/20dcb60e-e8af-4a87-837c-e4cf85e96756/>

KRISTENSEN, H. M., KORDA, M. *Status od World Nuclear Forces* [online]. © September 2020 [cit. 2020-11-21]. Dostupné z: <https://fas.org/issues/nuclear-weapons/status-world-nuclear-forces/>

MACHÁČEK, O. *Nová čínská Bílá kniha: více transparentnosti nebo více odhodlání?* © 21. 4. 2013 [cit. 2020-11-23]. Dostupné z: <https://ihned.cz/c1-59730610-nova-cinska-bila-kniha-vice-transparentnosti-nebo-vice-odhodlani>

MÜLLER, J. G. „Barevné“ *revluce s dolarovým pozadím* [online] © 26. 4. 2005 [cit. 2021-02-01]. Dostupné z: <https://legacy.blisty.cz/art/23092.html>

OFICIÁLNÍ PORTÁL INFORMAČNÍHO CENTRA O NATO. *Donald Trump chce, aby spojenci vydávali na obranu 4 % HDP* [online]. © 12. 7. 2018 [cit. 2020-11-15]. Dostupné z: https://www.natoaktual.cz/v-mediich/donald-trump-chce-aby-spojenci-vydavali-na-obranu-4-hdp.A180712_163017_na_media_m02

OFICIÁLNÍ PORTÁL INFORMAČNÍHO CENTRA O NATO. *Obama i Bush vyzývali členské státy NATO ke zvyšování výdajů na obranu* [online]. © 12. 7. 2018 [cit. 2020-11-15]. Dostupné z: https://www.natoaktual.cz/v-mediich/donald-trump-chce-aby-spojenci-vydavali-na-obranu-4-hdp.A180712_163017_na_media_m02#--obama-i-bush-take-vyzyvali-clenske-staty-nato-ke-zvysovani-vydaju-na-obranu

PACNER, K. *Před šedesáti lety začal pítat z vesmíru Sputnik. Letěl místo vodíkové pumy* [online]. © 4. 10. 2017 [cit. 2020-12-29]. Dostupné z: https://idnes.cz/technet/vesmir/sputnik-koroljov-druzice.A171003_231549_tec_vesmir_kuz

PATROVSKÝ, O. *Před deseti lety se prohnalo Blízkým východem „arabské jaro“. Ohně revoluce v některých zemích hoří dodnes* [online]. © 17. 12. 2020 [cit. 2021-01-23].

Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3242226-pred-deseti-lety-se-prohnalo-blizkym-vychodem-arabske-jaro-ohne-revoluce-v-nekterych>

RADA EU. *Protiprávní anexe Krymu a Sevastopolu: EU prodloužila platnost sankcí o jeden rok* [online]. © 18. 6. 2020 [cit. 2020-11-20]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/press/press-releases/2020/06/18/illegal-annexation-of-crimea-and-sevastopol-eu-renews-sanctions-by-one-year/>

SCHMITT, E. *In Eastern Europe, U.S. Military Girds Against Russian Might and Manipulation* [online]. © 27. 6. 2018 [cit. 2020-11-22]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2018/06/27/us/politics/american-allies-russia-baltics-poland-hybrid-warfare.html>

SCHNEIDER, B. *Bush makes a high-stakes move* [online]. © 10. 5. 2003 [cit. 2020-11-03]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2003/ALLPOLITICS/03/07/ip.pol.opinion.bush.speech/>

SDRUŽENÍ PRO KONTROLU ZBRANÍ. *Israel, India, and Pakistan: Engaging the Non-NPT States in the Nonproliferation Regime* [online]. © [cit. 2020-11-10]. Dostupné z: <https://www.armscontrol.org/act/2003-12/features/israel-india-pakistan-engaging-non-npt-states-nonproliferation-regime>

SDRUŽENÍ PRO KONTROLU ZBRANÍ. *Russia's Military Doctrine* [online]. [cit. 2020-11-10]. Dostupné z: <https://www.armscontrol.org/act/2000-05/russias-military-doctrine>

SEVEROATLANTICKÁ ALIANCE. *Member countries* [online]. © 24. 10. 2020 [cit. 2021-01-14]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52044.htm

SEVEROATLANTICKÁ ALIANCE. *Severoatlantická smlouva* [online], čl. 5. © 9. 12. 2008 [cit. 2020-10-26]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=cs

SOUKUP, O. *Penze se v Rusku nedožije až 40 procent mužů. Země zvedla věk odchodu do důchodu* [online]. © 18. 6. 2018 [cit. 2020-10-12]. Dostupné z:

<https://archiv.ihned.cz/c1-66172310-penze-se-v-rusku-nedozije-az-40-procent-muzu-zeme-zvedla-vek-odchodu-do-uchodu>

SOVADLINA, J. *Projev W. Churchilla na univerzitě ve Fultonu* [online]. © 11. 2. 2012 [cit. 2021-09-01]. Dostupné z: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/projev-w-churchilla-na-univerzite-ve-fultonu-5-3-1946/>

SPUTNIK ČESKÁ REPUBLIKA. *Rovnocenní soupeři: jak dopadl první souboj reaktivních stíhaček SSSR a USA* [online]. © 22. 12. 2019 [cit. 2020-12-29]. Dostupné z: <https://cz.sputniknews.com/svet/2019122211142774-rovnocenni-souperi-jak-dopadl-prvni-souboj-reaktivnich-stihacek-sssr-a-usa/>

STÁTNÍ ARCHIV EKONOMIKY RUSKÉ FEDERACE. *Vývojová tabulka 15A; Národní složení obyvatelstva v SSSR, republikách, regionech, okresech* [online]. © [cit. 2020-11-23]. Dostupné z: https://demoscope.ru/weekly/ssp/rus_nac_39.php?reg=68

ŠVAMBERK, A. *Putin navrhl bez podmínek prodloužit odzbrojovací smlouvu START, USA to odmítly* [online]. © 16. 10. 2020 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/clanek/putin-navrhl-bez-podminek-prodlouzit-odzbrojovaci-smlouvu-start-3-40339505>

THOMAS, G., WILLIAMS, P., DYAKOVA, Y. *Exercise Defender-Europe 20: enablement and resilience in action* [online]. © 16. 6. 2020 [cit. 2020-11-22]. Dostupné z: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2020/06/16/exercise-defender-europe-20-enablement-and-resilience-in-action/index.html>

VELVYSLANECTVÍ ČÍNSKÉ LIDOVÉ REPUBLIKY V ČESKÉ REPUBLICI. *Zahraniční politika* [online]. © 2. 6. 2009 [cit. 2020-10-15]. Dostupné z: www.chinaembassy.cz/cze/zggk/t126983.htm

VESELÝ, J. *Turecku roste chuť. Rádo by se stalo třetí silou na Blízkém východě* [online]. © 15. 1. 2018 [cit. 2021-01-23]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/nazory/2361037-turecku-roste-chut-rado-se-stalo-treti-silou-na-blizkem-vychode>

WORLD BANK GROUP. *International Development, Poverty and Sustainability*
[online]. © 8. 4. 2020 [cit. 2021-02-10]. Dostupné z:
<https://www.worldbank.org/en/home>

SEZNAM ZKRATEK

ABM	-	Anti-Ballistic Missile Treaty
APEC	-	Asia-Pacific Economic Cooperation
BRICS	-	hospodářské uskupení Brazílie, Ruska, Číny, Indie a Jižní Afriky
ČLR	-	Čínská lidová republika
EU	-	Evropská unie
G7	-	Group of seven (Kanada, Francie, Německo, Itálie, Japonsko, Velká Británie a Spojené státy americké)
GWOT	-	Global War on Terrorism
HDP	-	hrubý domácí produkt
INF	-	Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty
NATO	-	North Atlantic Treaty Organization
NDR	-	Německá demokratická republika
NDS	-	National Defense Strategy
NMS	-	National Military Strategy
NPR	-	Nuclear Posture Review
NPT	-	Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons
NSCWMD	-	National Strategy to Combat the Proliferation of Weapons of Mass Destruction
NSR	-	Německá spolková republika

NSS	-	National Security Strategy
OBSE	-	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OSKB	-	Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti
OSN	-	Organizace spojených národů
RF	-	Ruská federace
RVHP	-	Rada vzájemné hospodářské pomoci
SALT I	-	Strategic Arms Limitation Talks I
SALT II	-	Strategic Arms Limitation Talks II
SLBM	-	Submarine-launched ballistic missile
SNS	-	Společenství nezávislých států
SORT	-	Treaty on Strategic Offensive Reductions
SRN	-	Spolková republika Německo
SSSR	-	Svaz sovětských socialistických republik
START I	-	Strategic Arms Reduction Treaty I
START II	-	Strategic Arms Reduction Treaty II
START III	-	Strategic Arms Reduction Treaty III
ŠOS	-	Šanghajská organizace pro spolupráci
TPP	-	Trans-Pacific Partnership
T-TIP	-	Transatlantic Trade and Investment Partnership
USA	-	the United States of America

SEZNAM OBRÁZKŮ

Seznam obrázků

Obrázek 1: Import ropy a zemního plynu do EU.....	11
Obrázek 2: Původ dováženého zemního plynu do EU	12
Obrázek 3: Původ dovážené ropy do EU	12
Obrázek 4: Odhadované celkové počty zásob jaderných hlavic, 2020.....	16
Obrázek 5: Tempo růstu HDP (v %)	23
Obrázek 6: Mapa zemí arabského jara.....	25

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Karolína Hejduková

Obor: Mezinárodní vztahy a diplomacie

Forma studia: prezenční

Název práce: Vývoj strategického myšlení a jeho reflexe ve strategiích v hlavních strategických dokumentech USA a RF po roce 2010

Rok: 2021

Počet stran textu bez příloh: 53

Počet titulů českých použitých zdrojů: 5

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 7

Počet internetových zdrojů: 44

Vedoucí práce: doc. Ing. Pavel Gavlas, CSc.